

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / G. Gunnink

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **173**

G. Gunnink

Evenknie of evenbeeld?

MEDITATIEF **177**

A.S. van der Lugt

Veilig en onafhankelijk

WANDELEN MET GOD **178**

J. van Benthem

Roeien met de
riemen die je hebt

KERKGESCHIEDENIS **180**

H. Veldman

Hervormingstijd:
Hoe herbouw je een
ingestorte kerk?

WOORD/WEERWOORD **185**

J.P.C. Vreugdenhil en
H. Vreugdenhil-Busstra

Lied tegsn het licht –
een dwaallicht?

J. Smelik

Een dwaallicht niet
gedoofd

LIED VAN DE WEEK **190**

A. de Heer-de Jong

Lied 125: 'O kom, o kom,
Immanuël'

en verder...

Nieuw uitgekomen/Uit de kerken
Meegelezen

EVENKNIE OF EVENBEELD?

De Christelijke Gereformeerde synode heeft diep nagedacht over 'Vrouw en ambt'. **Dat** is gebeurd aan de hand van een meerderheids- en een minderheidsrapport. ■ **het vorige** heb ik iets doorgegeven uit de eerstgenoemde studie. De **meerderheid** van de deputaten wijst vrouwelijke ambtsdragers af. De bezinning van een minderheid van deputaten **leidde** tot een ander resultaat.

De Bijbel

Meerderheid en minderheid van deputaten hebben als gezamenlijk vertrekpunt: de Bijbel als het geïnspireerde Woord van God. Ondanks die beslissende overeenstemming lukte het niet om **op één lijn** te komen. De grote vraag die verschil van mening bracht was: wat voor waarde je moet hechten **aan** de afstand tussen onze eigen culturele situatie en die van de bijbelschrijvers? Wat is blijvend, **wat** verandert?

Volgens het meerderheidsrapport is er geen sprake van superioriteit van de man, wel van een bepaalde prio-

riteit. **Geen** rangorde, wel een volgorde. God zelf heeft dat zo gemaakt in het paradijs. — heeft God orde op zaken gesteld tussen de mensen (de zgn. 'scheppingsorde'). Maar, vraagt de minderheid van deputaten zich af, **kun** je de blijvende waarde van de Bijbel alleen redden door je vast te leggen op scheppingsordeningen? Of door de invloed van de rabbijnse theologie op **Paulus** te ontkennen? Of door te negeren, dat de patriarchale samenleving een stempel zette op de vanzelfsprekendheid waarmee **mannen** leiding gaven? De blijvende betekenis van Gods Woord ligt niet in bepaalde fixaties (scheppingsorde-

ningen). Die ligt veelmeer in wat schepping, verzoening en voltooiing verbindt: de **trouw** van **God**. Vergeet daarbij niet, dat de Bijbel **geen** tijdloos boek is! Toen de **Zoon** van God op aarde kwam heeft Hij zichzelf 'ontledigd' en **heeft** de **gestalte** van een slaaf aangenomen (Fil. 2 : 7). Zo ongeveer moet je ook tegen de totstandkoming van **de Bijbel aankijken**. **Incarnatie** en inspiratie lijken op elkaar. De Bijbel heeft **een 'dienstknechtgestalte'**. Zo als God **naar** mensen toekwam in een **nederigen** echt menselijk Kind, zo komt Hij naar ons toe in een Boek dat de gestalte **van een** menselijke dienstknecht **heeft**.

Het begin

Ook het minderheidsrapport start

bij Genesis 1 - 3. Deputaten schrijven: we moeten het ons niet letterlijk voorstellen dat **God** de mens vormde als **een** soort **kleipop** waarin de levensadem werd geblazen. Net zo min moeten we **ons** letterlijk voorstellen dat **God** de vrouw **vormde** uit een rib van Adam. Hier wordt op **mensvormige** manier gezegd wat er te zeggen valt: de mens **maakt** met elke vezel van zijn bestaan deel uit van de aardse, geschapen werkelijkheid. Genesis 2 laat duidelijk uitkomen, dat de vrouw van dezelfde orde is als de **man**. Het gaat daar om de sterke en gelijkwaardige onderlinge verbondenheid van man en vrouw. Man en vrouw zijn op elkaar aangewezen en zijn **elkaars** evenknie. De vrouw wordt als **hulp** voor de man geschapen. **Maar** daar **moet** je geen tweederangs gevoel bij krijgen. Wordt de Here in het Oude Testament niet **vaak** Israëls hulp genoemd?

Maar **waar** de ongelijkheid dan vandaan? Je moet het dan niet over orde, maar over **verwording** hebben. Door de vreselijke gevolgen van de zonde verwordt de wederzijdse partnerrelatie waarin man en vrouw tot **elkaar** stonden tot een verhouding die vaak **gekenmerkt** wordt door begeerte en overheersing (Genesis 3 : 16).

Zo tekenen zich in de Bijbel twee lijnen af. Een lijn van gelijkwaardigheid tussen man **en** vrouw. En een lijn van ongelijkwaardigheid, achterstand en ondergeschiktheid. Maar, gaat het **minderheidsrapport** verder, die beide lijnen mag je niet terug **laten** lopen tot in Gods goede schepping (zoals vaak gebeurd is)! Want de ene lijn, die van de volstrekte gelijkwaardigheid van man en vrouw komt voort **uit** de bron **van** Gods **goede** schepping. Het Nieuwe Testament trekt deze lijn **door**. Man en vrouw krijgen binnen de gemeente op hetzelfde niveau **een** plaats in de dienst van God (Galaten 3 : 28). De andere lijn komt voort uit de bron **van zonde** en **verwording**. Wat is er uit die een modder gestroomd! De man wordt

dan heerser in huwelijk, recht en samenleving en de vrouw **krijgt** een secundaire plaats, **zelfs** in religieus opzicht.

Zwijgteksten

Vanuit deze invalshoek **luistert** het minderheidsrapport naar Paulus' woorden in I Korintiërs 14. Wordt **vrouwen** daar het zwijgen opgelegd **in de gemeente?**

Nee, het gaat hier alleen om het **interrumperen** door gehuwde vrouwen. Het stond gewoon niet goed wanneer getrouwde vrouwen dat deden en het gaf maar chaos. De getrouwde vrouwen kunnen hun mannen beter thuis vragen om opheldering. Het staat vrouwen **vrij** om te bidden en te profeteren in de samenkomst van de gemeente (1 Korintiërs 11 : 5). Maar het plaatsen van interrupties verstoort de **gemeentesamenkomst**.

Het gaat Paulus dus helemaal niet om de vraag of een vrouw een kerkelijk **ambt** mag vervullen. Het gaat hem om een opbouwend **verloop** van de kerkdienst. Wat doet het minderheidsrapport met Paulus' verwijzing naar Gods wet?

De **meêrderheid** dacht hier sterk aan de goede orde, die door God zelf in het leven is geroepen in Genesis 2. De minderheid waagt zich af of hier wellicht sprake is van **een** verwijzing naar de vloek van Genesis 3 : 16.

En 1 Timotetis 2 **dan?** Staat daar **niet** in alle duidelijkheid dat de vrouw geen gezag over de man mag uitoefenen? Volgens het **minderheidsrapport** zit in de door Paulus gebruikte uitdrukking iets demonstratief~Er zit iets in van het doorslaan naar het andere uiterste. Het nieuwe en bevrijdende van het heil in Christus, namelijk dat in **Christus** de **achterstandspositie** van vrouwen ten opzichte van **mannen** is weggedaan, loopt uit op een provocatie. Wij vrouwen zullen laten zien dat **wij** onze plaats opeisen! **Daarvoor** mag je de samenkomst van de **gemeente** niet misbruiken. Het gaat niet om een algemeen on-

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. G. GUNNINK, DRS. I.D. HAARSSMA,
DRS. P. HOUTMAN,
PROF. DRS. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. G.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 861, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar: f 49,00 per halfjaar; studenten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland: f 149,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór f november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah.

Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

derwijsverbod. Dat zou in strijd zijn met wat Paulus schrijft in Titus 2 : 3. Daar staat dat oudere vrouwen 'in het goede hebben te onder-richten' en pastoraal werk hebben te doen onder jonge vrouwen. En aan Paulus' beroep **op de scheppingsvolgorde** hoeven geen **zwaarwegende** consequenties te worden ontleend. **Want** die verwijzing staat tamelijk **geïsoleerd** in het geheel van Paulus' geschriften. Paulus **valt** bovendien eenvoudigweg terug op de algemene gedachte in de oudheid dat het eerdere **voorgaat** op het latere.

Orde en verwording

Er zou nog meer uit beide **studierapporten** naar voren te halen **zijn**. Maar het wordt tijd voor een beknopte reactie. Ik doe dat in het kort en **terughoudend**, want de synode van de CGK moet bij het afsluiten **van** dit artikel nog een uitspraak doen.

Zowel in **meerderheids-** en **minderheidsrapport** worden veel **waardevolle** zaken naar voren gebracht. Als één ding in **alle** helderheid naar voren **kant**, dan wel dat het nodig is om in de toekomst verder na **te** denken over het lezen van **de Bijbel en over de verhouding tussen** scheppingen verwording.

Wat betekent het, dat Paulus **wanneer** hij schrijft over man en vrouw bepaalde **verschillen** niet plaatst in het licht **van** de **verwording**, **maar** verbindt met de schepping? Het minderheidsrapport spreekt me **aan**, omdat daarin op een open manier **gekeken** wordt **naar** de vraag, hoe veel **meer** **dan** tot nu toe de gaven die vrouwen gekregen hebben **ingeschakeld** kunnen worden **in** de gemeente. Het **meerderheidsrapport** heeft daar minder feeling voor, lijkt het. En dreigt over het geheel **genomen** nogal **te** blijven steken in het negatieve. Maar het probleem **van** het minderheidsrapport blijft, dat zowel aan Genesis als aan de woorden **van** Paulus **geen** recht gedaan wordt.

Zo doet de minderheid van deputa-

ten een **poging** uit te stijgen boven de letterlijke concreetheid van Genesis 2. Het lijkt me **een** hachelijke en zelfs onmogelijke onderneming om delen van Genesis 2 te ver- vluchtigen. Wie ben ik, dat **ik** boven wat daar letterlijk geschreven staat uit probeer te gaan?

In Genesis staan de onderlinge **verbondenheid**, **geëijkwaardigheid** en eenheid van **man** en vrouw voorop (daarin stemmen meerderheids- en minderheidsrapport overeen). Dat begint in Genesis 1: man en **vrouw** zijn beide naar Gods beeld geschapen. Dat **gaat** verder in Genesis 2: de vrouw wordt Adams evenknie. Maar houdt dat in dat de manier waarop Eva geschapen is (een rib uit Adams lijf) er weinig toe doet? Dat is de **richting** die het **minderheidsrapport** inslaat. Naar mijn indruk denkt Paulus daar wat anders over.

Hij schrijft in 1 Korintiërs 11 **herhaaldelijk** dat de vrouw **uit** de man is (vers 8 en 12). Zo (letterlijk) leest Paulus Genesis. En hij wijst er op dat de man niet geschapen is om de **vrouw**, maar de **vrouw** om de **man** (vers 9).

Tegelijk gaat de apostel uit van **geëijkwaardigheid** in gedeelde afhankelijkheid: **'En** toch, in de Here is **evenmin** de de vrouw zonder **man** iets, als de man zonder vrouw.

Want **zoals** de vrouw uit de man is, zo is **ook** de man door de vrouw; **alles** is echter uit God' (vers 11, 12). De vrouw, evenknie van de man, is veel meer dan zijn kopie. Ze is gelukkig niet **zijn** evenbeeld. Is het op z'n plaats de Bijbel **een** 'dienstknechtgestalte' toe te schrijven?

Wat is **vaker** gebeurd in de theologie. **Maar** waar geeft de Bijbel zelf aanleiding tot die gedachte? Christus heeft zich diep voor ons **vernederd** door knecht te worden. **Wanneer** Paulus het heeft **over** Christus als dienstknecht staat **dat** in het **teken** van Jezus' **vernederings** en **gehoorzaamheid** (Filippenzen 2 : 8). Hij werd knecht om te betalen (Jes. 53 : 5). **God** heeft **echte** mensen gebruikt bij de totstandkoming van de

Bijbel. Maar je haalt twee dingen door elkaar wanneer je de Bijbel laat delen in de **dienstknechtgestalte** die nodig was met het oog op de verzoening.

Van de rabbijnen of de Rabbi?

Treffend laat het **meerderheidsrapport** zien dat het niet **geloofwaardig** is dat Christus zich zou hebben laten leiden door zijn tijd, **toen** hij mannelijke **apostelen** aanwees. Of dat apostelen zich aanpasten aan **hun** leefwereld toen ze mannelijke ouderlingen aanstelden. Gods **kind**eren zijn in veel opzichten meer **kind** van hun tijd dan ze weten willen. De **bijbelschrijvers** stonden gelukkig niet buiten hun tijd en dankzij inspiratie van Boven keken ze er kritisch naar. En hoe je het ook wendt of keert, Paulus grijpt in zijn argumentatie ver uit boven zijn eigen tijd en gaat terug naar het begin: Adam is eerst geschapen, daarna Eva (**1 Timotetis** 2 : 13).

Om bij het woordgebruik **van** het minderheidsrapport te blijven: de lijn gaat bij Paulus terug naar de bron **van Gods goede schepping**. Dat lijkt de **achilleshiel** **van** ieder betoog **waarin** alle verschil in positie tussen man en vrouw herleid wordt tot de vloek die in Genesis 3 **wordt** uitgesproken. En is het werkelijk zo, dat dit een nogal incidenteel voorkomende redenering is? Hierboven **kwam** 1 Konintiërs 11 **voor** het voetlicht. Paulus denkt en **schrijft** daar breeduit vanuit Genesis 2. **Deze** apostel **heeft** ongetwijfeld veel aan de rabbijnen te danken.

Maar hij schrijft niet als leerling van de rabbijnen, wel als **apostel** van Christus Jezus. Deze Rabbi ging in zijn onderwijs over man en vrouw terug naar het begin (**Mat.** 19 : 8). Als Paulus dat nu ook doet mogen **we** daar de stem in horen van de Leermeester.

Massief

Er is één conclusie die **meerderheids-** en **minderheidsrapport** ge-

meenschappelijk hebben. En die luidt, dat op grond van de gelijkwaardigheid van de ambten het niet mogelijk is het ene ambt wel en het andere **niet** open C stellen voor de zusters van de gemeente. Geen vrouwelijke ouderlingen dus, maar ook geen vrouwelijke diakenen. Hoogstens zou je naast blijvende ambten (voor mannen) kunnen nadenken over blijvende hulpdiensten, door vrouwen vervuld.

Het minderheidsrapport is even resoluut, maar dan in omgekeerde richting: wel vrouwelijke diakenen, maar dan ook vrouwelijke ouderlingen.

De gelijkwaardigheid en eenheid van de ambten maakt het onmogelijk en ongeloofwaardig om te overwegen slechts één ambt (bijvoorbeeld het ambt van diaken) voor vrouwen open te stellen, zo lezen we.

Over deze massieve benadering heb ik me verbaasd. En ik ben bang voor een 'einde-verhaal-effect' wanneer de CGK-synode zich zonder meer achter het meerderheidsrapport zou opstellen. Dat zou voor heel wat mannen en vrouwen een weinig stimulerende uitkomst zijn van veel studie.

Het zou in mijn ogen van verstandig beleid getuigen wanneer binnen de reformatorische wereld voor de vaak nogal beladen 'kwestie' van de vrouw in het ambt een minder rigoreuze oplossingsrichting gekozen zou worden.

Door een ander discussie-spoor te kiezen. Een spoor dat diepe wortels heeft in de gereformeerde traditie. Een discussie die niet gaat over 'vrouw en ambt', maar over 'vrouw en diaconessenambt' (het is een suggestie die al vaker is gedaan). Wat het meerderheidsrapport zegt over blijvende hulpdiensten door vrouwen zou ik als eerste aanzet daarvoor willen zien.

Gelukkige diakenen en diaconessen?

TEKST: F.

Een vraag. Ik heb de indruk, dat nogal wat diakenen allerm minst blij

zijn met het feit, dat zij tijdens de 'brede' kerkenraadsvergaderingen belast worden met allerlei beleidszaken. Zo zijn ze betrokken bij de 'regering' van de kerk. Er lijkt nogal wat onvrede bij sommige diakenen te leven op dit punt. Zij hebben het gevoel veel efficiënter aan het werk te zijn tijdens de onderlinge, diakonaal gerichte vergaderingen. Bij het nadenken over de diacones zouden we dat punt eens moeten onderzoeken. Je zou twee vliegen in één klap kunnen slaan. De diakenen zouden zich wellicht gelukkiger voelen en de diaconessen zouden dan bij hen kunnen aansluiten.

Voor dat laatste wil ik nog wijzen op de volgende argumenten:

1. Het bijbelse argument. Op meer dan één plaats spreekt het Nieuwe Testament over diakonale functies van vrouwen (o.a. 1 Tim. 3 : 11; 1 Tim. 5 : 1 - 16; Rom. 16 : 1). In de reformatorische traditie, te beginnen met Calvijn (die daarin weer aansloot bij de vroegchristelijke kerk) is vaak gepleit voor de diacones.
2. Het consensus-argument. In de discussies over vrouw en ambt ligt soms explosief materiaal opgeslagen. Standpunten staan vaak tegenover elkaar. Wat er in de afgelopen dertig jaar in de Christian Reformed Churches is gebeurd maakt duidelijk, dat veel wijs beleid nodig is. Me dunkt, in de bijbelse figuur van de zachtmoedige diacones ligt de mogelijkheid verharding van standpunten te voorkomen.
3. Gelijkwaardig wil nog niet zeggen dat er volkomen gelijkheid in alles is. Het meerderheidsrapport van de CGK gaat uit van de 'volstreekte gelijkwaardigheid' van man en vrouw. Toch wordt de conclusie getrokken, dat de vrouw geen (enkele) ambtelijke positie mag bekleden. Uit volstreekte gelijkwaardigheid volgt dus nog niet dat je voor alle functies in aanmerking moet kunnen komen.

Tegelijkertijd stelt hetzelfde rapport dat de gelijkwaardigheid van ouderling en diaken wel móet betekenen, dat de vrouw geen diaken kan zijn. Als gelijkwaardigheid tussen man en vrouw verschillen niet uitsluit, waarom dan wel als het om ouderling en diaken gaat?

Naschrift

Kort na de afsluiting van dit artikel werd door de Christelijke Gereformeerde synode het besluit genomen het meerderheidsrapport te volgen. Dit gebeurde met overgrote meerderheid van stemmen (47 tegen 5). De synode vond dat het meerderheidsrapport een overtuigende onderbouwing geeft van het standpunt dat de vrouw niet in 'het' ambt mag. Wel zal het moderamen in een pastorale brief een oproep doen aan de kerken om van de diensten van vrouwen in de gemeente optimaal gebruik te maken. Ook komt er een nieuw studiedeputaatschap. Kennelijk vanuit de gedachte dat je niet in het negatieve moet blijven steken. Want dit nieuwe deputaatschap zal – binnen het kader dat nu door de synode is vastgesteld – onderzoek doen naar de grote diversiteit van gaven die mannen en vrouwen hebben gekregen. Volgens het Nederlands Dagblad werd door adviseur prof. H.G.L. Peels gezegd: 'Wie met ons besluit A zegt, moet ook B zeggen en aangeven wat de plaats van de vrouw wél is. Hoe verklaren we bijvoorbeeld de spreekteksten en de plaats van vrouwen die in de Bijbel profeteden of diacones waren?'

Ds. G. Gunnink is predikant van de Gereformeerde Kerk van Amersfoort-West.

*Wegens overvloed aan kopij
vervalt deze week de rubriek
Achtergronden*

VEILIG EN ONAFHANKELIJK

A.S. van der Lugt

M meditatief

... versterkte Salomo de steden, die Churam hem had gegeven, en liet hij de Israëlieten daarin wonen.

2 Kronieken 8,2

T-shirt

De jongen – laten wij hem John noemen – zag er goed uit. Hij was knap om te zien. Kort, **stevige** spieren, een **rustige blik**, goed **gekleed**, zelfs in een T-shirt. Hij **kwam** alleen. De afgelopen zondag hadden wij in de **kerk** gezongen: Wees mij een schuilplaats in gevaren, een toevlucht in mijn leed, waar ik mij veilig **weet**. Hij leek mij sterk en onafhankelijk, maar hij bekende het niet te **zijn**. John wilde zo graag een vaste vriendin. Hij kon meisjes **genoeg** krijgen, en hij had ze gehad. Samen uit, even nog **wat** drinken, intiem samen zijn, **samen** vrijen en na een paar **weken** zag hij ze niet meer. John was **alleen**. Hij zei: de **wereld** is mij **te** sterk. **Waar** ben ik veilig?

Defensie

De wereld is altijd **sterk** geweest. En wie over sterk spreekt, veronderstelt **zwakken**. **Dat** wist koning Salomo **ook**. Hij wist zich verantwoordelijk als **koning**. Hij **had** veel **macht**, hij was sterk. Maar hij **wendde** het **aan** ten behoeve van **zijn volk**. Salomo versterkte de steden, die Churam hem gegeven had en hij liet de Israëlieten daarin **wonen**. **Hij** overweldigde nog een stad, Tadmor. Hij versterkte steden, die al onder zijn **bewind** stonden: **Hoog- en Laag-Bet-Choron**. Dat waren vestingsteden met deuren en grendels. **Hij** gaf veel uit aan **defensie**: **wagensteden** en **ruitersteden**. Jongens als John wisten in die tijd ook **dat** de wereld sterk **was**. maar er **was** méér: de koning zette macht om in daden en **zorgde** voor bescherming. Zijn **mensen** moesten

wonen, veilig en **onafhankelijk** in deze wereld.

Vlucht

John was een man **van** de wereld. Hij reisde veel voor **zijn** werk: Nepal, Ghana, **Zuid-Afrika**, waar **was** hij niet **geweest**? Wie had hij niet gezien, wie niet **gekend**? **Maar**, zo zei hij peinzend, ik ben **op** de vlucht, of misschien **op zoek**. Waar is nu de veiligheid? Ik wil **niet** zo verslaafd gebonden zijn aan dit aardse bestaan. Ik heb geld, ik heb een baan, ik heb vrienden, maar ik voel mij zo weerloos. Vrienden zeggen wel eens: **John**, je hebt ons toch, **maar** – **hij** keek alsof hij hen tegenover **mij** moest verontschuldigen – dat is het toch niet **helemaal**. Weet u misschien iets?

Vredevorst

De schrijver van de Kroniekenboeken tekent Salomo ongewoon **goed**. Het lijkt **onaards**, onmenselijk. In de boeken Koningen lees je **over de zwakheden** van deze mens. Maar we lezen nu **Kronieken**. De tijd is **dan anders**. De schrijver wil de **lezers** in **zijn** tijd iets leren. Na de **ballingschap** **schrijft** hij. Zijn **publiek** is de teruggekeerde rest **Israël**: **weg** is de glorie van weleer, **weg** de grootheid **van** het volk **van God** **ten tijde** van David en Salomo. En juist **zij** moeten de oude geschiedenis opnieuw horen. Kijk naar Salomo, die koning, die **zijn** grote macht aanwendde om zijn volk veiligheid en **onafhankelijkheid** te **geven**. Deze koning van weleer is **niet** te imiteren. **Hij** is eens – maar toen waren de **kronieken** **schrijver** en zijn tijdgenoten al gestorven – overstegen. Je **kon** het in de beschrijving van Salomo al **zien**: de gestalte van de vredevorst. Een koning, die machtig is en **zijn** macht gebruikt om **zwakke mensen** als John veiligheid te bieden.

Maar waar?

De gemeenschap schiet vaak te kort. Laten **we** eerlijk zijn. De **broederschap** is **gehavend**, het huwelijk een strijdtoneel, de vriendschap altijd kwetsbaar. Je **kunt** tegen John **zeggen**: **verkijs** je niet op de **vaste** relatie. Maar wat dan? Waar ben je veilig en onafhankelijk als je **kind van God** wil zijn? Er is maar één uitweg als je de onvolmaakte aardse structuren niet als je heil wilt zien: Jezus Christus. De wereld is ons **te sterk**, zeker: **er zijn** krachten en **machten**, die ons willen scheiden van de liefde **van God** **het** kan een vrouw, of een engel zijn (soms **gaat** dat **samen**), **de** toekomst of je verleden, het kan een zwaard of een auto **zijn** en overal **kom** je **ze** tegen. Wij **leven** niet meer **in** de **tijd** van Salomo, **waar** deuren met grendels vijanden **tegen** hielden. Wij leven in de tijd van Jezus, die overal en altijd **dezelfde** is. Hij is de **sterkere** en zijn kracht wordt het meest **ervaren** **als** wij onze zwakheid toegeven. De vraag is of wij dat doen. **Of** wij het zoeken willen alleen bij **Hem**. Hij is **een schild** een schuilplaats in de strijd voor al wie **hij** **Hem** **zoekt** naar veiligheid. Wie **Hem** thuis heeft gevonden, vindt Hem overal terug. Wie van **Hem** **afhankelijk** is, durft **zelfstandig** in het leven **staan**.

De koningin van Scheba zei eens over Salomo/Christus: omdat **God** Israël zo liefheeft, dat Hij het voor immer in stand wil houden, heeft Hij u over hen tot koning gesteld.

De tekst boven deze overdenking komt uit hoofdstuk 8,1-10. Dat geeft een beschrijving van Salomo's werken ten behoeve van de veiligheid van zijn volk. De woorden van de koningin van Scheba staan in hoofdstuk 9. Verder kwam u verwijzingen tegen naar Romeinen 8 en 8 berijmingen van Psalm 18 en 31.

Ds. A.S. van der Lugt is predikant van de Gereformeerde kerk van Rotterdam-Stad.

ROEIEN MET DE RIEMEN DIE JE HEBT

(MATTHEUS 14,22-33)

J. van Benthem

W wandelen met God

Jammer

Lopen over het water, zoals Petrus. Jammer, zoiets gebeurt niet **meer**. Althans niet binnen de Gereformeerde Kerk.

Waarom eigenlijk niet?

Is dat geen gebrek aan geloof? Verwachten we niet te weinig van Jezus?

Dat was toch **Petrus'** fout? Hij had kunnen blijven lopen over het **water**, **als** hij zijn ogen maar in **écht** geloof **vastberaden** gericht had gehouden op Jezus. Toch?

Als wij dat nou eens meer zouden doen: **écht** geloven. Zouden er dan geen wonderen gebeuren? En zou dat voor het ingezakte, **voorttobende** kerkelijke leven geen **geweigide** stimulans zijn? Zou dat de kerk voor buitenstaanders ook niet veel aantrekkelijker maken?

Balen

Jezus heeft net 5000 mensen te eten gegeven. Vijf broden en twee visen **waren** daarbij voor Hem genoeg. Hij brak het brood en brak en brak maar door. Geweldig! **De** mensen zijn laaiend enthousiast. Ze stoten elkaar aan: Hij moet koning worden! (Johannes 6:14-15). Wat een eer voor Jezus. En... voor zijn discipelen. Zij horen immers bij Hem? Zij delen in zijn eer. Maar net op dat **moment** zegt Jezus: ga in het schip **en** vaar naar de overkant.

Balen.

Ze willen niet. Jezus moet hen dwingen. Mokkend steken ze van wal. Tot overmaat van ramp begint het net te waaien. En natuurlijk hebben ze de **wind** tegen. Ze **komen** geen meter vooruit. Het is ploeteren

en zwoegen om aan de overkant te komen. En het duurt zolang!

Les

De mensen wilden Jezus koning maken. Maar Hijzelf wilde iets anders.

Geen eer en heerlijkheid. Maar alleen-zijn en eenzaamheid.

Geen koningskroon. Maar een doornenkroon.

Door lijden tot heerlijkheid.

Dát is de **weg** voor Jezus.

Maar...**óók** voor zijn discipelen.

Vandaar die barre tocht.

Er **wacht** hen een zware taak. **Sommigen** zelfs het martelaarschap. Dat is wat ze moeten leren. Bij Jezus horen betekent echt niet een lange aaneenrijging van vreugde en voorspoed.

Goed om te onthouden. **Ook** vandaag. Jezus neemt zijn broeders en zusters niet in **één** keer mee de hemel in. Hij belooft ons geen kalme reis. Het **is een** tocht vol moeilijke opdrachten.

De opdracht om levend lid te zijn van een kerkgemeenschap waarin je ook een **heleboel** mis ziet gaan.

De opdracht op te zorgen voor je zieke of gehandicapte **kind**. Dag in dag uit. **Week** in week uit.

De opdracht om **jezelf** te beheersen en maat te houden; terwijl je aan allerlei dingen verslaafd kunt zijn.

Genotsmiddelen. Maar ook je werk, je luxe of **een** hobby.

De opdracht om tegen de stroom op te moeten roeien terwijl het veel gemakkelijker is om je te laten meevoeren op de golven van welvaart, **luxe**, **egoïsme** en genot. Dat kost wat!

Dat voel je toch wel, hoop ik? Of laat je je al lang meedrijven en **doe** je er **niks** tegen?

Jezus' opdrachten kosten moeite. Bet is ploeteren en **zwoegen**. En het duurt zolang!

Kleingeloof

Pas tegen de ochtend komt Jezus. Over het water.

Een spook!

Lach de discipelen er niet om uit.

Als jijzelf in die boot zat....

En toch, zelfs de **mógelijkheid** dat het Jezus **zou** kunnen zijn, flitst niet door hen heen.

Zelfs niet vlak na die wonderbare spijziging.

Jezus moet **meer** doen.

Het wonder helpt niet. Zijn woord **wet** "Houdt moed, ik ben het, **weest** niet bevreesd."

Met andere **woorden**: werk maar rustig door, Ik **ben** bij jullie, wees **niet** bang.

Petrus

Petrus, een man van uitersten. Altijd haantje de voorste.

O, wat wil hij graag bij Jezus zijn. Zou het kunnen? Zou het mogen?

Alleen als Jezus het zegt. Boven het gehuil van de wind en het geruis van de golven hoort Petrus het: kom!

Petrus denkt niet langer na. Hij **gaat**. Hij houdt zijn blik vastberaden op Jezus gericht.

En daar **gáát** hij: vijf meter, tien, twintig... Ongelooflijk. Te gek!

Maar dan draait hij zijn blik van Jezus weg. Kijkt om zich heen. Naar het woeste water.

Help, dit kan helemaal niet! Waar ben ik mee bezig?!

Eerst is er oogcontact, **geloofscontact** met de Meester. Maar dan ontstaat er kortsluiting.

Met een **zakt** Petrus weg.

Hij schreeuwt van angst. Schreeuwt om hulp: Here, red mij! Help!

Wij

Petrus is net als de andere discipelen.

Gisteren waren ze nog verrukt over Jezus' macht. Maar die avond en die nacht hadden ze zich zó laten imponeren door de omstandigheden, dat ze Jezus waren vergeten. Zo vergaat het ook Petrus.

En....zo vergaat het ons.

Ons geloof is zwak. Wij twijfelen, net als Petrus.

Ik vertrouw op de Here. Ik vertrouw niet op Hem.

Ik teken op de Here. Ik reken niet op Hem.

Steeds gaat het heen en weer.

Geen vastheid in onszelf.

Zelfs een kanjer als Petrus niet, eerste apostel van de kerk. Dan denk je toch even: hoera, eindelijk iemand die in het geloof grote dingen doet. Maar Petrus zinkt zomaar weg.

Net als wij.

Afknapper

Here, red mij! Help!

Dan, meteen, is daar Jezus om het verbroken contact te herstellen. Waardoor wordt Petrus gered? Zijn geloofskracht?

Nee. Het is Jezus. Hij pakt Petrus vast. Hij trekt Petrus omhoog uit het water.

En dan zegt Jezus niet: nou Petrus, probeer oog eens over het water te lopen, je kunt het best, als je maar gelooft. Nee, Jezus zet Petrus weer gauw terug in de boot; 'ga jij nou maar gewoon varen naar de overkant!'

Daar zit Petrus. In zijn natte pluinje. Met zijn kleingeloof.

Wat een afknapper!

Nee... toch niet.

Want in het schip zijn ze niet getroffen door de mislukking van Petrus, maar door de grootheid van Jems!

Niet alleen de wind valt stil voor Hem, ook vallen de en neer voor

Hém, de Here Jezus.

Waarlijk, Gij zijt Gods Zoon!

Zoon van God

Gods stem uit de hemel had het al gezegd.

De duivel had het in de woestijn uitdagend geroepen.

Boze geesten hadden het sidderend geschreeuwd.

Maar nu, eindelijk, komen mensen tot de belijdenis: Waarlijk, Gij zijt Gods Zoon.

En daar gaat het om,

Jezus, Gods Zoon. Hij is bij ons. En

Hij is de situatie volkomen meester.

In het schip. En daarbuiten.

Alles onder controle.

"Houdt moed, Ik ben het, weest niet bevreesd".

Roeien

Waarom hebben we dat geloof nodig?

Omdat wij gewoon met onze moeilijke opdrachten bezig moeten blijven.

Niet allerlei wonderen doen. Niet allerlei hoogstandjes uitvoeren.

Geen bijzondere manifestaties waarin de kracht van ons geloof blijkt.

Maar gewoon regen de wind in roeien terwijl je geen meter vooruit lijkt te komen.

En als je hei door de omstandigheden niet meer ziet, dan móet je niet van alles: Naar Jezus reiken, je volledig aan Hem overgeven. Nee, Hij komt wel naar u toe. En naar jou.

Roep maar'

Dat is genoeg.

Niet wij, maar Hij heeft alles onder controle.

En doe dan maar gewoon wat je moet doen:

roeien met de riemen die je hebt.

Ds. J. van Benthem is predikant van de Gereformeerde kerk van Almere.

H. Prins

nieuw uitgekomen

We kundigen hier kort enkele nieuw uitgekomen boeken aan. Mogelijk komt ons blad in een bredere bespreking op één of meer titels nader terug.

Korte geloofsleer (deel III) door Drs. J.H. Schrijver.

De auteur bespreekt in dit boek de pneumatologie (de leer van de persoon en het werk van & Heilige Geest) als een zelfstandig geloofsstuk in de leer van de kerk. In drie hoofdstukken behandelt hij resp. de plaats die het gereformeerde protestantisme dient toe te kennen aan het werk van de Geest, de Reformatie als geloofsbeweging en de prediking van de hoop dat de boodschap van de bijbel is een stralend perspectief plaatst. Uitgeverij Kok Voorhoeve, f 23,90 (118 blz.)

Groen en de grondwet; De betekenis van Groen van Prinsterers visie op de grondwet van 1848 onder redactie van Mr. D.I.H. van Dijk en Drs. H.F. Massink.

150 jaar geleden werd de grondwet ingrijpend gewijzigd, Groen van Prinsterer heeft zich duidelijk uitgesproken over de nieuwe grondwet van 1848, die hij zag als een exponent van de ideeën van de Franse Revolutie. In deze publicatie gaan & auteurs in op de relatie tussen Groen van Prinsterer en de grondwet. Uitgeverij J.J. Groen w Zoon - & erenveen, f 24, 95 (112 blz.)

Het Amersfoorts Congres van 1948 onder redactie van G. Harick en R. Janssens.

Het Amersfoorts Congres van 1948 geldt als het geboortuur van het Gereformeerd Politiek Verbond, en van het vrijgemaakt-gereformeerde organisatieleven in het algemeen. Nieuw historisch onderzoek verduidelijkt hoe de kerkelijke problematiek vanaf de bevrijding in 1945 de Antirevolutionaire Partij bezig hield, en hoe het Amersfoorts Congres de verdeeldheid van vrijgemaakten aan het licht bracht, zowel inzake deze partij als inzake de oprichting van een eigen politieke partij. Uitgeverij De Vuurbaak BV Barneveld, f 22,50 (159 blz.)

HERVORMINGSTIJD: HOE HERBOUW JE EEN INGESTORTE KERK?

H. Veldman

K kerkgeschiedenis

Luthers streven naar verantwoorde vernieuwing 2

Luthers betrokkenheid op afstand

Op 4 mei 1521 wordt Luther door zijn vrienden 'opgesloten' in de riddersgevangenis van het kasteel de Wartburg. Luther heeft slechts twee boeken bij zich als 's avonds om 11 uur bij Altenstein – nabij Eisenach – de overval op de reiswagen plaatsvindt: het Hebreeuwse Oude Testament en het Griekse Nieuwe Testament. De beide andere reizigers, Nikolaus von Amsdorf²³ en de monnik Johannes Zacharias Petzenseiner, vervolgen hun tocht tot ze in Wittenberg het 'unheimische' nieuws over Luther wel moesten vertellen. Zijn plotselinge verdwijning kan men uitleggen zoals men maar wil.

Alom onzekerheid! Albrecht Dürer, de bekende schilder verneemt het op doorreis te Antwerpen en denkt dat Luther misschien vermoord is. Hij noteert in zijn reisboek o.m. de volgende klacht: "O Gott, ist Luther todt, wer wird uns hinfürt das heilig evangelium so clar fürtragen!"²⁴

Maar Luther mag nu een geheim leven leiden. Maar hij wil vanaf de Wartburg het (schriftelijk) contact met de buitenwereld zo goed mogelijk herstellen – hoewel zeer tegen de zin van burchtheer Hans von Berlepsch. De eerste brief schrijft Luther aan Melanchthon, datum 8 mei; twee dagen later opnieuw één aan hem en op 12 mei volgde nummer drie weer aan Melanchthon (vanuit 'der Region der Vogel'). Onmiddellijk na aankomst is Luther op zijn 'Patmos' dus aan het schrijven geslagen. "Ik schrijf zonder onderbreking", aldus de hervormer in een brief van 10 juni aan zijn vriend Spalatinus.²⁵ Luther heeft namelijk in de eerste vijf we-

ken die hij vastzit twee omvangrijke manuscripten klaargemaakt voor de drukkerijen van Wittenberg, te weten zijn verklaring van de *Lofzang van Maria* (het *Magnifikat*)²⁶ en een polemisch werk over de macht van de paus de oorbiecht op te leggen. En intussen is Luther nog bezig met de 176 verzen van Psalm 119, terwijl een troostbrief aan zijn gemeente te Wittenberg over Psalm 37 al klaar ligt voor verzending. Wittenberg is nooit uit Luthers gedachten weggeweest. Hoeveel aanvechtingen en andere lasten 'jonker Georg' ook te verduren heeft.

Intussen krijgt men in Wittenberg nog in 1521 met de eerste concrete liturgische veranderingen te maken. Op 29 september vindt er onder leiding van Philippus Melanchthon een evangelische Avondmaalsviering plaats met de studenten van Wittenberg. Het 'lichaam van Christus' wordt niet meer geofferd. Altaren zijn overbodig. En onder leiding van Gabriël Zwilling gaan de Augustijnse monniken over tot dezelfde manier. Deze vieringen krijgen vanzelfsprekend een vervolg. Iemand als Karlstadt wenst niet achter te blijven. Maar hij wil de hele gemeente erbij betrekken. Dat loopt uit op de avondmaalsviering in de stadskerk met Kerst 1521 waarbij iedere aanwezige (het zijn er 2000 geweest) zowel brood als wijn ontvangt. Men moet dat nemen, aldus Karlstadt, anders bedrijft men zonde! Deze viering vindt plaats terwijl de voorganger zelf zijn ambtsgevaad thuisgelaten had en 'in burger' optreedt. En alsof dat nog niet genoeg is, spreekt Karlstadt de verschillende liturgische teksten in gewijzigde vorm (!) ook nog gewoon in de volkstaal uit!

Zoveel veranderingen in één keer zijn voor veel traditioneel-gelovenden te veel van het kwade. Dat er veel op het spel staat, weet intussen iedere Wittenberger: op 3 en 4 december hadden er al fikse kerkrellen plaatsgevonden: de eerste beeldenstorm werd uitgevoerd door fanatieke en bewapende studenten (en burgers),²⁷ allen aanhangers van Karlstadt en Zwilling. Ze hadden de zij-altaren (naast het hoofdaltaar) stukgeslagen, en lieten maar één altaar heel. De olie voor de ziekenzalving werd verbrand en beelden vernield.

Trouwens, een paar weken eerder al hadden, op aandrang van Gabriël Zwilling, 13 van de 40 monniken het stedelijke Augustijnerklooster voor altijd verlaten. Ze hadden met hun pij ook de kloostergelofte aan de kapstok gehangen. Ze zouden vele volgelingen krijgen.

Niemand – ook geen reformatisch-gezinde – kan bevroeden waar dit alles op uit zal lopen.

Luther incognito

Luther maakt zich zorgen, hij wil er meer van weten. Betrokkenheid en afstand passen niet bij elkaar. Hij vermoedt zich als een echte ridder (zoals wel vaker als hij eens even de Wartburg verliet) en reist incognito naar Wittenberg. Het is dan begin december 1521. Onderweg lijkt het erop dat hij wordt herkend: het incident vindt plaats in Leipzig, de stad waar de vijandige hertog Georg van Saksen (r.k.) de macht uitoefent. Maar 'jonker Georg' komt veilig aan in 'zijn' Wittenberg.

Drie dagen lang vertoeft Luther bij Amsdorf in huis en voert vele gesprekken, ook met Melanchthon en Spalatinus.²⁸ Hij wil dat er goede leiding gegeven wordt in de kerke-

lijke vernieuwingen.

Luthers standpuntbepaling over de drie meest actuele thema's willen we hier kort weergeven: ze betreffen de kloostergelofte, de mis / het avondmaal en de verering van beelden. Hierbij willen we letten op de vraag hoe Luther vanuit het wangelie & zaken beoordeelt,

a. De kloostergelofte.

Karlstadt en Melanchthon waren het inzake de eeuwenoude kloostergelofte in de loop van 1521 eens geworden: als de beloofde celibataire levenswijze niet meer vol te houden was, mocht men er gerust afstand van doen. Dat gold volgens hen zowel voor de priester die door de kerk altijd verplicht was ongehuwd te leven, alsook voor de monnik en de non die hiervoor uit vrije wil gekozen hadden.

Maar Luther laat duidelijk merken dat zijn collega's een onjuist argument hanteren: als een gelofte niet meer is vol te houden, kan men haar toch niet zomaar aan de kant zetten? Juist een vrijwillig afgelegde gelofte heeft toch geldende waarde voor God en mensen? Het zou wat zijn als men met een beroep op het niet kunnen naleven van de Tien Geboden deze maar terzijde zou schuiven.

Luther wil niets anders dan een deugdelijk, schriftuurlijk argument voor de loslating van de kloostergelofte. "Wij zoeken een Schriftwoord en een getuigenis van Gods wil."

Al in november 1521 had Luther over de monnikengelofte een verhandeling geschreven: de *Tractatus de votis monasticis*.²⁸ Maar het drukken ervan was tegengehouden door Spalatinus, de secretaris van de keurvorst. Maar nu Luther even terug is in zijn Wittenberg, dringt hij er stevig bij hem op aan dit boekje toch uit te geven. Met enige tegenzin laat Spalatinus dat dan toe en (pas) in februari 1522 is het dan verkrijgbaar.

De hoofdgedachten van Luther over de kloostergelofte zijn deze: Als een gelofte is afgelegd met de bedoeling de zaligheid te verdie-

nen, dan is deze verwerpelijk, ja waardeloos. Ten aanzien van de vrijheid tegenovereen niet na te komen gelofte (zoals Karlstadt en Melanchthon het zien) stelt de hervormer dat het huwelijk a is om de ware kuisheid mogelijk te maken; maar kan iemand de kuisheid wel in het huwelijk echter niet in het celibaat waar maken, dan moet de zelfgekozen gelofte wijken voor het goddelijk gebod. Het celibaat is juist een bijzondere gave van God, maar niet één met een aparte belofte. Dus kunnen geestelijken zich beter losmaken van hun geloften en gewoon gaan trouwen. Daarmee heeft Luther dus een nieuwe invalshoek gekozen om de nood bij de geestelijkheid op te heffen.

Maar toch weet Luther in een latere brief aan Spalatinus de waarde van het ware celibaat hoog in te schatten! Luther schrijft zelfs dat hij zich niet gauw een echtgenote zal laten opdringen! Hij vindt trouwens dat te veel monniken op loze gronden hun staat verlaten en de wereld intrekken. Niemand moet gedwongen worden tot zo'n stap – ook niet door wat men 'de trendy publieke opinie' zou noemen. Geen dwang!, dat wordt ook het officiële standpunt van het Augustijnerklooster van Wittenberg.

Melanchthons reactie in het vroege voorjaar van 1522 op Luthers geschrift is er één van grote instemming: Dit is de ware bevrijding der monniken!

Karlstadt is minder opgetogen: volgens hem moet de breuk met Rome hier heel wat scherper worden aangegeven. Iedere geestelijke moet trouwen en kinderen verwekken. Met dit standpunt wordt de spanning voelbaar tussen Karlstadts nieuwe wetticisme en Luthers christelijke vrijheid. Karlstadt heeft zich intussen een bruid verworven en trouwt haar in januari 1522.

b. De mis en het avondmaal.

Luther had al in eerdere geschriften (vooral in zijn Babylonische gevangenschap) het offerkarakter van de mis bestreden en tevens het drinken

van de wijn door leken bepleit. Hij zet dat standpunt in 1521 nog eens uiteen in een geschrift over het avondmaal dat hij opdraagt aan zijn 'lieve broeders Augustijnen te Wittenberg'. Maar ook nu wordt de uitgave daarvan door Spalatinus vertraagd.

Intussen was Karlstadt met Kerst in de Stadskerk begonnen met zijn nieuwe evangelische avondmaalsviering. En Zwilling riep zijn vrienden toe dat hij wenste terug te keren tot de oud-christelijke liefdemaaltijden. Dat klonk allemaal goed-evangelisch.

Toch is Luther hier niet in alle opzichten gelukkig mee. Waar ligt het probleem voor de hervormer? Dat is vooral de kwestie van de dwang die Karlstadt uitoefent: iedere gelovige moet voortaan de beide tekenen van Christus' lichaam en bloed nuttigen. Maar Luther wil dat er meer rekening gehouden wordt met 'de zwakken' in de kerk. Deze vernieuwingen zijn niet onmiddellijk noodzakelijk. Bovendien moet de werkelijke reden voor vernieuwing duidelijk aan te wijzen zijn vanuit de Schrift. En dat moet bij de gelovigen in het hart geschreven staan! Maar het lijkt er in Wittenberg op dat 'het vlees' zich met de vernieuwing manifesteert. Immers, priesters die nog steeds de mis opdragen worden met geweld uit de kerk verdreven; de monniken van het Barrevoetersklooster worden bedreigd; bij verschillende kanunniken waren de ruiten ingegoooid. Reformatie lijkt uit te lopen op revolutie! Een handjevol radicalen bepaalt de orde! Maar dan raakt men toch het zicht kwijt op het geheel van de kerkgemeenschap. Luthers grootste zorg betreft de hele gemeente – vooral de eenvoudigen voor wie de vernieuwingen veel vragen oproepen.

Dat de afschaffing van bepaalde missen (zoals de 'privé-mis') ook financiële consequenties krijgt, is ook voor Luther een duidelijk gegeven. Er zijn immers heel wat r.k. geestelijken die hun inkomen te danken hebben aan de extra missen

die bepaalde families – tegen royale betaling – wensen. Het wordt **dan** ook tijd voor bezinning op de financiële **kant** van de **vernieuwing**. Evangelische zorg voor de **kerk** – **haar leden en haar** dienaren – heeft ook een materiële kant. In **Wittenberg** gaat men straks hardop nadenken over dit aspect van kerk-herbouw.

c. De verering van de beelden
Ook de zaak van de beeldenverering heeft – in tegenstelling tot de radicaal-gezinden – bij Luther niet die prioriteit dat de volgelingen van **het** evangelie met onmiddellijke ingang moeten overgaan tot beeldenstormerij. Eerst moet het Woord van God in alle opzichten duidelijk worden verkondigd. En al weet **Luther** **het** zelf **maar** al te goed: Er moet niet alleen gedisputeerd worden, maar uiteindelijk ook **gehandeld!** – **hij** is **vuurbang** voor 'vleselijke ijver' die geen rekening houdt met eigendomsrechten en andere sociaal-politieke aspecten waar de overheid haar recht heeft.

Luther terug op de Wartburg

Eén goede raad van **zijn** Wittenberger vrienden heeft Luther bijna onmiddellijk na terugkeer van zijn 'geheime missie' opgevolgd: Ga werken **aan de vertaling van de bijbel in het Duits**. **Zorg dat Gods Woord bij alle mensen** bekend wordt. Luther gaat aan de slag met de vertaling van **het** Nieuwe Testament. In 12 weken tijd (!) **krijgt hij** het karwei **klaar**. De publicatie van deze bijbel vindt plaats in september 1522 – de bijnaam **ervan** werd 'Septemberbijbel', ook wel 'Septembertestament'.³⁰

Maar nog **vóór** deze intensieve arbeid schrijft Luther in allerijl een bijzonder belangwekkend pamflet onder de titel *Eine treue Vermahnung zu allen Christen sich zu hüten vor Aufruhr und Empörung*. Op 12 december is het manuscript klaar en wordt dadelijk naar Spalatinus gezonden. Deze laat **het** (nu wel!) onmiddellijk drukken, zodat **het** bin-

nen een maand te koop is. De **tijden** beginnen **nu** **immers** spannend te worden!

Het is van belang na te gaan in welke roerige **sfeer** **dit** **boekje** **terecht**-komt en welke keuzes de volgelingen van Luther **maken**. Maar eerst in het kort iets uit de inhoud van de 'trouwe vermaning'. Luther begint bijna apocalyptisch: De jongste dag staat voor de deur. Het gericht **over** het pausdom zal komen! Maar laat nu niemand van de gelovigen zich storten in het geweld. De noodzakelijke veranderingen zijn **een** taak van de overheid. Het oproer heeft geen verstand; het **treft** meer de onschuldigen dan de schuldigen. Oproer is geen rechtvaardige **zaak**, hoe rechtvaardig de redenen ertoe **ook** mogen lijken. En als de overheid de **vernieuwingen** niet wil doorvoeren – en de Saksische keurvorst is bepaald geen vurige vernieuwer – dan moet Gods volk dat maar over zich heen laten komen. Tot nu toe **heeft** het Woord van God gekionken, daarom moet men nu **dáár**op verder bouwen. Aldus de waarschuwend stem van Luther.

En dan nog iets typerends voor de man op de Wartburg; hij stelt met nadruk: Men moet het vooral **niet** op de persoon van **Luther** gooien, want – aldus de **hervormer** – 'Luther is voor niemand gekruisigd!' En dan volgen daar de zeer typerende woorden: "Bij de doorvoering van de reformatie **moet** men hard zijn voor de wolven, maar zacht tegen de schapen!" Luther wil dus een door de overheid **geordende hervorming**, zonder **tumult** en oproer. Dat is in ieder geval ook de richting waarin de **keurvorst** denkt. En daarom **lijkt** het hem verstandig om de vernieuwingeneerst maar een **poosje** stil te **zetten**.

Een nieuwe paus in Rome: hervormingsgezind?

Voor een goed besef van de tijd **waaraan** we onze aandacht geven is **het** **even** nodig tussendoor te letten op ontwikkelingen rondom de leiding van de Rooms-Katholieke

Kerk. Paus Leo X, de **man** die het banvonniss over Luther **c.s.** had uitgesproken, overlijdt 1 december 1521 op 46-jarige leeftijd aan malaria." Zijn **dood** markeert een moment waarop de Romeinse Curie zich moet bezinnen op haar **houding** tegenover de steeds groter **wordende roep** om 'reformatio'. Zelf zien de prelaten **die** reformatio het liefst als een **binnenkerkelijke** beweging die een eind maakt aan afscheidingen zoals die in **Duitsland** en Zwitserland voorkomen. Op 9 januari 1522 kiezen de **kardinalen** in Rome – na heel **wat** **getouwtrek** – voor de onbekende, maar wel als integer bekend staande Nederlandse geestelijke Adriaan van **Utrecht**.³² Hij **was** **bekend** geworden als de degelijke opvoeder van Karel V, die intussen tot het hoogste **ambt** was **geroepen** in Spanje, de Nederlanden en Duitsland. Adriaan van Utrecht is op **dat** moment in actieve dienst als inquisiteur en kardinaal in **Spanje**, hij is niet eens aanwezig in Rome bij de pauskeuze in januari. Het wordt ook pas eind augustus 1522 dat hij als paus **Adriaan VI** aantreedt in Rome. Zijn doelstellingen staan hem helder voor ogen: a. de indamming van de **reformatorische** beweging; b. meer eenheid van de Europese machten in hun strijd **tegen** de opdringende (mohammedaanse) Turken.

Ten aanzien van de pogingen van **Adriaan VI** om de reformatie te keren, **maken** we melding van twee zaken: a. zijn eis aan de Rijksdag van Neurenberg (1522/23) om de **rijksban** tegen Luther nu **ook** uit te voeren; b. zijn verklaring met belijdenis van schuld aan de kerkscheuring op diezelfde rijksdag. Het wordt het begin van de **contra-reformatie**. Adriaans vroege dood (14 september 1523) **maakt** echter een snel eind aan dit streven.

De 'Zwickauer Profeten' kloppen aan de deur

Op 27 december 1521 staan er **drie** mannen bij Melanchthon op de stoep. Het zijn de twee **laken**-

scheerders Nikolaus **Storch** en Thomas **Drechsel**, met **Markus Thomas Stübner** (die ooit een tijd bij **Melanchthon** had gestudeerd). Ze stelden zich voor als drie 'profeten' uit het naburige **Zwickau**.³³ Ze hadden in 1520/22 in hun woonplaats leiding gegeven aan (soms geheime) conventikels, **waar** men onder **meer** de reformatische geschriften van **Luther** besprak. De leiding van deze **vernieuwingsbeweging** was een tijdlang in handen **geweest** van de (eerst) **luthers-gezinde** Thomas **Münzer**, predikant aan de Kathari-nakerk.

Deze had zich echter ontplooid als een fanatieke en dweepzieke prediker en was in april 1521 uit zijn ambt gezet. Om daarna een goed heenkomen te zoeken in Bohemen. Münzers optreden in die jaren vertoont trekken van sterk **anti-clericalisme**, van apocalyptiek, **kruismystiek**, en spiritualisme, terwijl dit **alles** gepaard gaat met visioenen en allerlei lichamelijke kwellingen die een 'hels' karakter **dragen**.³⁴ En dan hebben **we hem nog** niet eens in het vizier als de extreme revolutionair-geestelijke leider van de Boerenoorlog 1524-1525.

De drie mannen uit **Zwickau** **verkondigen** in Wittenberg in de stijl van Münzer boodschappen **van** God. En daar moet **toch** iedere gelovige naar luisteren. Ze hebben namelijk **alle** drie **persoonlijk** een boodschap van God **ontvangen** die hen door Gods Geest zelf was geopenbaard. **Nikolaus Storch geeft** hoog op **van** verschijningen **van** de engel Gabriël die hem had **gezegd**: "Jij zult straks op mijn troon zitten! **De** ondergang van de wereld komt eraan (binnen 5 tot 7 jaar), de hele wereldlijke orde moet worden omgekeerd en alle papen en andere goddelozen moeten worden **vernietigd**." Als apostelen en profeten had hij deze 'buiten-bijbelse' dingen allemaal zelf **van** Gods engel **gehoord**. Men zou **dit** spreken kunnen typeren als 'religieus subjectivisme'.

Alle drie Zwickauer profeten be-

roepen zich daarbij op Luther en zijn **reformatie**. Maar tegelijk hebben ze wel enige bedenkingen en aanvullingen. En die lopen uit op een nogal bijbels klinkend betoog tegen de kinderdoop! Namelijk het beroep op Christus' woorden in Marcus 16,16: Wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, die zal behouden worden. Eerst geloof, dan doop. De 'officiële' kerk heeft het dus niet bij het **rechte** eind. De reformatie moet ook hier een **grondige** verandering teweegbrengen.

Instemming bij Karlstadt en Cellarius

Terwijl Melanchthon nog aarzelt en niet weet hoe hij zijn bezoekers uit Zwickau moet antwoorden, hebben **Storch** en zijn collega's meer succes bij **Karlstadt** en **Cellarius**. Hun woorden passen uitstekend bij de door **Karlstadt** ingezette vernieuwingen. Deze wordt **samen** met Cellarius bovendien gewonnen voor het schijnbaar bijbelse standpunt dat kinderdoop onjuist is. Men neemt dus het standpunt in van het anti-pedobaptisme.

Aanhangers van dit denken **benadrukken** graag de nuance dat **anti-pedobaptisme** nog geen anabaptisme is.³⁵ Toch kan men zonder **bezwaar** stellen dat de scheidslijn tussen beide '**ismen**' nu niet bepaald groot is. Historisch kan men de strijd tegen de kinderdoop in ieder geval bezien als de eerste schreden op de weg naar de wederdoop. En **dogmatisch** gezien is de wederdoop in ieder geval gebaseerd op de verwerping van de kinderdoop die niet in de bijbel geleerd zou worden. Daarnaast stellen velen dat pasgeborenen geen echt geloof vertonen.

Een andere zaak die de Zwickauer profeten met klem naar voren brengen is de zaak van de directe **weking** van de Heilige Geest in de harten **van** de profeten – **het** 'innerlijk licht'. Deze opvatting leidt er bij een aantal Wittenbergers zelfs toe dat men alle **wetenschappelijk**-

theologische kennis onnodig en schadelijk acht. Scholen en universiteiten zijn niet echt noodzakelijk voor de zuivere kennis van God. De weg naar God bewandelt men niet via de wetenschap.

Invloed van Thomas Münzer

Vereniging met God is een mystiek geladen term. Volgens Thomas Münzer (en vele anderen) kan de christenmens zich met God **verengen** door de weg te gaan van de volgende vijf stadia:

- de 'Entgrobung', d.i. het afleggen van allerlei grove **zonden**;
- het 'Studieren', d.w.z. dat men in stille afzondering over 'een ander wezen' nadenkt;
- de 'Verwunderung', 'Spekulation' en 'Gedanken von der Sünde und Gnade'; men kan dit een **vorm** van zelfonderzoek **noemen**;
- de 'Langweile', d.w.z. het schrikken vanwege de **wet** zodat men zichzelf een vijand wordt en daarbij 'Leid über die Simde' vertoont;
- het diepe 'Unglauben' en de 'Verzweiflung', de 'Gelassenheit'; dat is het geloof, de volledige overgave aan **God** zodat Hij Zich kan **opmaken** om bij jou **in-trek** te nemen.³⁶

Bij deze schematiek is, naar het oordeel van de mystici, **het** 'uiterlijke woord' niet meer van belang; dat maakt volgens deze leer de mens niet zalig. Het komt aan op de innerlijke **ervaring**. De **verkondiging** en het sacrament zijn van die uiterlijke dingen, dus maken die niet zalig. Aldus Thomas **Münzer** en zijn volgelingen.

Veel studenten in Wittenberg trekken nu hun conclusie: ze verlaten de universiteit met een beroep op Mat. 11,25. Professor **Karlstadt** laat op grond van Mat. 23,8 zijn wetenschappelijke graden voor wat ze zijn en wil alleen nog maar als 'broeder **Andries**' door het leven gaan. In een brief aan **zijn** moeder heeft Karlstadt **hoog** opgegeven van **zijn** mystieke **vroomheid** zoals

die voortvloeit uit en samengaat met de houding van 'Gelassenheit'."

Melanchthon krijgt les van Luther

Zoals we hierboven al aangaven was Philippus Melanchthon behoorlijk onder de indruk gekomen van de Zwickauer profeten. In een brief aan de keurvorst schrijft hij: "Gewichtige gronden brengen mij ertoe hen niet te verachten."³⁵ Hij wil echter niets liever dan dat de keurvorst toestemming geeft voor de terugkeer van Luther, want 'alleen Martinus' kan een gezond oordeel vellen over deze geesten uit Zwickau. Melanchthon beseft dat er een goede keus gemaakt moet worden: "Wij moeten ons ervoor houden dat de Geest van God in ons wordt uitgeblust, maar er tevens voor oppassen dat de duivel ons in beslag neemt." De keurvorst geeft echter niet de gevraagde toestemming voor Luthers terugkeer. Luther zelf schrijft Melanchthon een brief³⁷ met vermaningen, maar ook aanwijzingen en uiteenzettingen hoe hij met de leer van deze mannen moet omgaan. De hervormer wil zijn vriend bevrijden van zijn twijfels. Hij raadt hem ten sterkste aan 'de geesten te beproeven'. Daarbij wijst hij hem op het gemis aan roeping bij de Zwickauer profeten; ze hebben geen weet van aanvechtingen – door Luther aangemerkt als 'de enig ware toetssteen van de christen'. En hun argumenten tegen de kinderdoop zijn volgens Luther niet steekhoudend. De 'profeten' worden door Luther aangeduid met de sindsdien gebruikelijke term 'Schwärmer' (= dwepers).

Opvallend in deze brief is Luthers fundering van de kinderdoop, nl. in het geloof van het kind! Is dat er (nog) niet – en Luther noemt het in de brief 'einen fremden Glauben' – dan moet men de kinderdoop eenvoudig laten vaillm! Maar – nog steeds Luther – God is bij machte een kind

het geloof in te gieten. Luther legt daarbij tegelijk grote nadruk op het roepen van de kinderen door Christus – waarom zouden we dan nog twijfelen om hen te laten dopen?

³⁵ Het was Amsdorf wel bekend dat er onderweg een ontvoering van Luther gepland was; maar hij hield zich tegenover Petzensteiner alsof hij van niets wist.

³⁶ De tekst van Dürers litanie vindt men o.m. bij Oberman, a.a.O., S. 65-67. Kenmerkend is ook de volgende bede van Dürer tot God: "Und so wir diesen man verliehen, der do clärer geschrieben hat dan nie keiner in 140 Jahren gelebt (bedoeld is Wycliff, HV), den du ein solchen evangelischen geist geben hast, bitten wir dich, o himmlischer vauer, das du deinen heyligen geist wiederumb gebest einem andern, der do dein heylige christliche kirch allenthalben wieder versammel, auff das wir all ein und christlich wieder leben, das aus ansern guten wercken alle vnglaubige, als Türcken, haiden, Calacuten, zu uns selbst begehren und christlichen glauben annehmen."

³⁷ De door Luther gevoerde correspondentie vanaf de Wartburg beslaat 'slechts' 38 brieven; daarnaast schreef hij 15 (meest in het Latijn gestelde) publicaties, die allemaal in originele zetting de tijden tot nu toe hebben doorstaan. De brieven werden in Duitse vertaling uitgegeven door: Herbert von Hintzenstern als Martin Luther, *Briefe von der Wartburg 1521/1522*. Wartburg Verlag, 2. Auflage 1991 (ISBN 3-86160-019-6).

³⁸ Een zeer recente editie van het Magnifikat vindt men in Calwer *Luther Ausgabe* Band 9. De uitgever noemt het werk een 'levend getuigenis van de kracht van het reformatische evangelie'.

³⁹ Nikolaus Müller, *Die Wittenberger Bewegung 1521 und 1522. Die Vorgänge in und um Wittenberg während Luthers Wartburgaufenthalt*. Leipzig 1911, S. 73, 74.

⁴⁰ Lucas Cranach, de bekende schilder, zag kans om een portret van Luther als jonker Georg te maken.

⁴¹ Luther droeg zijn boek over de kloostergeleuten op aan zijn vader. In de daarvoor geschreven brief van 21 november 1521 vanuit de Wartburg legt hij zijn ooit vertoornde vader nog eens uit hoe zijn gang naar het klooster in 1505 gezien moet worden in het licht van Gods werk. 'Toch zijt gij tenslotte teruggeweken en hebt gij Uw wil aan God overgegeven, hoewel gij toch Uw vrees en zorg niet hebt afgelegd.' Heel blij kan Luther hem nu meedelen dat hij zich bevrijd heeft van de macht van het 'gruwelijk pausdom'.

⁴² In de 'Vorrede' tot deze vertaling schrijft Luther ook over de 'kwaliteitsverschillen in het Nieuwe Testament'; hij somt tenslotte die boeken op die ons Christus menen, maar dan laat hij de Brief aan Jakobus daarbuiten als 'eine recht stroherne Epistel', die 'keine evangelische Art hat'.

⁴³ De r.k. historicus Iserloh karakteriseert het pontificaat van Leo X (sen lid van de familie De Medici) met termen als 'frivole Weltlichkeit' en 'leichtfertige Sorglosigkeit'; in: Martin Greschat (Hrsg.), *Das Papsttum II. Gestalten der Kirchengeschichte*. Band 12. Stuttgart usw., 1985, S. 60.

⁴⁴ Een beknopt overzicht van het leven en

werk van paus Adriaan VI gaf ik in mijn *Licht en schaduw in de Lage landen. Figuren en aspecten van de Nederlandse kerkgeschiedenis*. Goes 1993, p. 97-113

⁴⁵ Zwickau was in Luthers dagen een stadje waar nogal eens onrust voorkwam onder de textielarbeiders en de werkers in de zilvermijnen. Men had er een traditie waarin men openstond voor invloeden van tamelijk radicale kwaliteits, wals die van de Hussieten en de Waldenzen. Ook de invloed van Luther was spontaan geaccepteerd.

⁴⁶ Een van Münzers biografen, Ernst Bloch, typeert deze predikers als een 'dweeppieke natuur'; Thomas Münzer, *theoloog van de revolutie* (Ned. Vert. Utrecht 1969). Anderen wijzen vaak op zijn fanatisme, zijn spiritualisme, zijn sociale prediking die nogal veel agitatie verwekte, zo bijv. G.P. van Irtzont in de *Christelijke Encyclopedie*.

⁴⁷ Zie hierover uitgebreid Harold S. Bender, 'Die Zwickauer Propheten, Thomas Münzer und die Täufer'. In: *Theologische Zeitschrift* (Basel), 8 (1952), S. 262-278. Herdrukt in: Abraham Friesen und Hans-Jürgen Goertz (Hrsg.), *Thomas Münzer*. Darmstadt 1978, S. 115-131

⁴⁸ De hier gegeven weergave is de beoordeling (in de dertiger jaren!) door Luther van de mystieke innerlijke ervaringen wals Münzer die meende te moeten aanreiken. Zie hierover F. van der Pol, *Een bedelaar vindt rust – Maarten Luther 1546-1996 450e sterfdag*. Goes 1996, p. 91, 92; vgl. H. Fausel, D. Martin Luther. *Leben und Werk 1522-1546*. Stuttgart 1977, S. 38. Ook Luther han teen de term 'Gelassenheit' in de zin van vertrouwen op Gods bijstand en hulp in de strijd tegen zonde en duivel. Karlstadt komt met zijn 'invulling' weer dichterbij de buurt van Münzer.

⁴⁹ Over Karlstadts mystieke vroomheid en de door hem aanvaarde consequenties van de 'Gelassenheit' o.a. U. Bubenheimer in Martin Greschat (Hrsg.), *Gestalten der Kirchengeschichte*. Band 5. Stuttgart usw. 1981, S. 108ff. Vgl. W. van 't Spijker in 'Gij hebt een andere geest dan wij' – Luther tot Bucer te Marburg 1529' in: *Uw knecht hoon*. (Theologische opstellen) Amsterdam 1979, p. 68vv.

⁵⁰ Brief van Melanchthon aan keurvorst Frederik de Wijze d.d. 27 december 1521, geciteerd via Nikolaus Müller, a.a.O., S. 129.

⁵¹ Luther aan Melanchthon d.d. 13 januari 1522; H. Fausel, a.a.O., S. 3843.

Drs. H. Veldman is docent geschiedenis aan het Gomar College in Groningen.

Bibliotheek Bralectah
gereformeerde bibliotheek voor mensen met een leeshandicap
...Heeft
De Reformatie
ook in
gesproken vorm.
Telefoon 0521 - 515946

LIED TEGEN HET LICHT – EEN DWAALLICHT?

J.P.C. Vreugdenhil en H. Vreugdenhil-Busstra

W
woord/weerwoord

Als 'handreiking bij het toetsen van gezangen' schiet ons boekje Lied tegen het licht schromelijk tekort, volgens br. J. Smelik. In drie artikelen met daarin een verpletterende hoeveelheid 'bewijzen' heeft hij dat in september de Reformatie-lezers toegeroepen. De doorgaande suggestie is, dat wij **zeer** onzorgvuldig en ondeskundig te werk gegaan zijn en alleen al daarom onbetrouwbare gidsen zijn. De ons toegemeten ruimte **zou** al gevuld zijn als we alleen de plaatsen zouden weergeven **waar** dat aan de orde is. We moeten dus een keuze maken en onze reactie zeer beknopt **houden**.

Het lijkt erop dat J. Smelik ons in een aantal gevallen verkeerd begrijpt; daar herkennen we ons helemaal niet in zijn weergave.' Ook is zijn argumentatie **in** veel gevallen zo **zwak**, dat ze met een simpele verwijzing naar titels, nummers of bladzijden te weerleggen is.² Maar wie trekt zijn beweringen na?

Uitgangspunten

Allereerst het begrip 'gedenken'. Daarover hebben wij positieve én negatieve dingen gezegd, afhankelijk van de vraag hoe dit **begrip** ingevuld wordt. In moderne theologie heeft 'gedenken' een speciale kleur: er moet tijd overbrugd worden om Gods daden voor mensen **van** nu present te stellen. Die invulling wijzen wij af. Maar daarmee verwerpen wij het bijbelse gedenken niet! Prof. C. Trimp schrijft daar prachtige dingen over in Woord, **water** en **wijn**; J. Smelik verwijst er zelf naar (1980, kolom 3, noot 12). Wij citeren (over het gedenken bij het avondmaal):'

– De gedachtenis van Christus'

dood vieren is niet het (op welke **wijze** dan ook) herhalen van de gebeurtenissen. Het is evenmin het terugroepen van de gebeurtenissen uit het graf van de verleden tijd om deze gebeurtenissen op die wijze **weer present** te stellen en **daaraan** actualiteit te verlenen in een zgn. representatie. Want het avondmaal dient tot **zijn** gedachtenis, dat is de gedachtenis van de Heer, die leeft. Het gaat om het ontmoeten en kennen, het liefhebben en verwachten van Hém.

– Het heilshistorisch verstaan van de 'gedachtenis' tast de populaire representatie-idee in de wortel aan. Want de diverse uitwerkingen daarvan vertonen steeds één kenmerk: de tijdsafstand wordt als hinderlijk ervaren en moet ongedaan gemaakt worden.

Dat pogen om de tijdsafstand te overbruggen lezen wij ook in de omschrijving van **studie-deputaten '96**, waarin eveneens het element 'present-stellen' een rol speelt (cahier p. 57, 59).

Een ander **verschil** is, dat Trimp het 'gedenken' voord betreft op God en Christus, terwijl Lammens en ook studiedeputaten het betrekken op Gods daden. Vgl. Trimp:⁴

– De historische distantie tussen onze tijd en de dagen van profeten en apostelen wordt daarom niet overbrugd door onze menselijke representatie-arbeid, maar is overbrugd door de trouw van God zelf, die in Zijn Zoon Zich definitief heeft geopenbaard en vandaag is, zoals Hij was in Christus, en tot in eeuwigheid zal blijven. Niet wij halen de oude verhalen naar ons toe, maar in het gewaad van de oude verhalen

komt God door de eeuwen en landen naar ons toe en wil de Christus der Schriften woning maken onder ons. Niet de 'representatie', maar de 'gedachtenis' zal daarom de arbeid der bediening kenmerken.

– Want niet de feiten uit het verleden moeten present gesteld worden, maar de God, die **in** deze feiten Zichzelf een eeuwige Naam maakte, mag als present verkondigd en voor de toekomst verwacht worden..

Wij beweren niet dat deputaten het *dus* fout bedoelen met hun '**present** stellen', maar worstelen met een bang vermoeden: "wij kunnen het ons eigenlijk niet indenken. Maar zij **schermen** zich er helemaal niet tegen af. Het lijkt allemaal zo veel op elkaar. Zelfs het effect op de liedkeuze is hetzelfde" en "...waar-door zij zich niet meer tegenover maar naast de 'oecumenische' theologen lijken op te stellen". Wij dringen daarom aan op meer duidelijkheid (p. 63-64).

J. Smelik noemt de invulling door Lammens e.a. kortweg 'bijbels', terwijl hij bij ons een 'eigenzinnige' omschrijving signaleert (1980,3) – maar etiketjes zijn **gauw** geplakt. Wij **geven** echter (p. 51) geen definitie, maar een weergave in eigen woorden van 'heilshistorische' aspecten, in de lijn **van hierboven** gegeven citaten.

Wij vragen hem nu: **staat de combinatie** 'gedenken' en 'present stellen' in het deputatenrapport niet op ietwat gespannen voet met de heilshistorische benadering? Of is die benadering volgens hem **verouderd** en eraan toe om afgedankt te worden? En wat is dan de **meerwaarde** van dat **andere gedenken**?

J. Smelik wil over de gereformeerde eredienst niet spreken in termen van Woord-en-antwoord. Hij verwijst ons (950,2) dat wij **blijven hangen** bij een schema dat deputaten in de jaren zeventig aan die eredienst opgelegd zouden hebben.¹ Maar wie uitgaat van de eredienst als een ontmoeting van de Here met zijn volk, waarin Hij de leiding heeft, ziet toch een **heen-en-weer-beweging**, zoals dat in een ontmoeting van mensen gaat: de een zegt iets, de ander reageert daarop, de eerste grijpt daar weer op in en **soms** komt er een wending in dat gesprek. Daarom willen wij graag de grondlijn van de ontmoeting vasthouden. Wil men deze grondlijn verlaten om plaats te maken voor elementen die bij dat karakter niet passen, dan zijn wij daar heel huiverig voor. Want volgens ons mag de eredienst in elk geval niet worden tot een bijeenkomst waarin wel 'het Woord centraal staat', maar die als 't erop aankomt alleen 'bevolkt' wordt door mensen, die samen over God spreken. Die activiteit kun je wel 'verkondigen' noemen, maar het blijft: spreken van mensen óver God.

Gereformeerden hebben steeds beleiden, dat in de eredienst centraal staat het spreken *namens* God, door mensen die Hijzelf daartoe gemen heeft, en dat naar zijn belofte (Matt. 18:20) Christus zelf daar present is.⁶ Daarover is de laatste tijd wel discussie, maar **al** het feit dat er ook anders over gesproken wordt, maakt deze visie toch niet onhoudbaar? Dan moet er toch eerst meer helderheid over zijn!

Bij het beoordelen van liederen moet je niet de theologische achtergronden betrekken, meent J. Smelik. Dat zou bizarre consequenties hebben. Die achtergronden zijn niet relevant. Wij zouden vanuit die achtergronden de liederen inkleuren (998,3v).

Wij werken anders: Hoofdstuk 5 in ons cahier begint met de constatering dat je bepaalde motieven vrij vaak tegenkomt in Liedboek-

gezangen, motieven die bij ons bendenkingen oproepen. Vanuit die constatering kijken we naar de achtergrond: aan wat voor boom groeien die vreemde vruchten? - Dat is geen ongewone gang van zaken; zo zoek je dingen uit, zowel in het dagelijks leven als bijvoorbeeld in de wetenschap. Dat helpt vervolgens weer die liederen te begrijpen. We keuren ze niet af om hun achtergrond, maar kennis van die achtergrond werkt wel verhelderend bij het beproeven.

Kerkgeschiedenis

In hoofdstuk 2 bespreken wij theologische ontwikkelingen in de eerste eeuwen van de christelijke kerk, die grote invloed hebben gehad op de ontwikkeling van het kerklied (p. 26v).⁷ We noemen daar zeven (veelal samenhangende) tendensen. Eén daarvan is het aanroepen van de Heilige Geest in epicleseliederen (epiclese = erbij roepen), om verandering van brood en wijn in het avondmaal te bewerken. J. Smelik wijst erop (979,2) dat 'de oudste epiclese-liederen de Geest niet vragen om die verandering, maar of Hij de gaven heilzaam wil maken voor de gelovigen. Dat is waar. Maar al vanaf de vierde eeuw vragen ze om verandering van brood en wijn.⁸

Vergelijking van deze epiclesen met de gebeden in het klassieke avondmaalsformulier (979,2) laat nog een verschil zien. In dit formulier richt het gebed zich niet tot de Geest zelf, maar tot God de Vader, of Hij in ons wil werken met zijn Geest. We vragen daarin ook niet of de Geest erbij zal komen, maar of Hij in ons zal (blijven) werken. Dat werd door deputaten in het verleden juist aangevoerd bij hun bezwaar tegen liederen die beginnen met 'Kom, Schepper Geest'. Wij vragen ons af of J. Smelik hun argumenten wel begrepen heeft.

Discussie

Zoals wij al aangaven, worden we

door J. Smelik doorlopend in een hoek gezet. Wij zouden synode-besluiten aanvechten of negeren, bijvoorbeeld. Voor onszelf hebben we een overzicht gemaakt van al die keren dat hij ons zo iets aanwrijft. Een lang, vervelend overzicht, met van onze kant simpel tegenbewijs (vgl. noot 2). Maar voor de doorsnee-lezer is het onverteerbaar, alleen al omdat hij geen acta bij de hand heeft. We hebben ze dan ook (vooreen deel) in de noten verwerkt.

Hoe nu verder? Wij pleiten voor een open discussie, zonder lichtvaardige beschuldigingen waar niemand wijzer van wordt. Wie wil er nu een discussie winnen met behulp van onjuistheden? Zo iemand laadt immers de verdenking op zich 'de zaak te verzieken' bij gebrek aan echte argumenten.

Die discussie is er nog te weinig geweest; ook wij hebben nog lang niet alles uitvoerig kunnen bespreken. Toch is hier dringend behoefte aan in de kerk: elkaar bevragen op uitgangspunten en beweegredenen, niet elkaar klem-praten maar juist meenemen op betrouwbare wegen, en aan de hand van Gods Woord bijsturen als het pad glibberig wordt. Wanneer wij ten onrechte denken dat een pad de verkeerde kant op gaat, laat daar dan open over doorgesproken worden. Daarbij hoort dan ook een zorgvuldig omgaan met feiten en citaten. We kennen uit de geschiedenis van de gereformeerde kerken enkele mooie voorbeelden van zulke heilzame gesprekken; laten we ons voor zo'n gesprek samen inzetten!

¹ Een voorbeeld: wij maken onderscheid tussen schriftberijmingen en vrije liederen (p. 18.48); hij spreekt over een tegenstelling.

² Een voorbeeld uit vele: 979, kolom 3: "Hun weergave van hetgeen op de synode van 1978 zich afspeelde, klopt gewoon niet." Dit slaat op een passage op p.42 van ons cahier, waar het gaat over de duidelijkheid van aangenomen regels. In een voetnoot verwijst hij naar de Acta '78, art. 342. II.c (moet zijn: m. 342, B.II.c, op p. 174). Had hij doorgelezen in dat besluit, dan had hij gezien dat wij bijna woordelijk citeren uit art. 342 D II.b.2, IILb.2, IV.b.2 en V.b (p.178).

³ C. Trimp, *Woord, water en wijn*, Kampen

1989 (2e druk), p. 81, 82

⁴ *DL actualiteit der prediking*, Groningen 1971, p. 28.

⁵ ook synodes: acta Kampen '75 art. 449 (p.223), Heemse '84/85 art. 70.

⁶ acta Kampen '75 art. 449 (p.223), Heemse '84/85 art. 70, Ommen '93 + '40, Berkel '96 art.51.

⁷ J. Smelik laat ons zeggen dat 'de kerk (de verandering) verkondig&'; maar dat is een stap verder dan: je treft die visie aan. In verband hiermee suggereert hij (overigens zonder bewijs), dat wij ons door r.k. theologen hebben laten beïnvloeden. Maar wij verwijzen zelf (p. 26) naar H. Berkhof; daarnaast kunnen we noemen: Van Genderen en Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, g. 729; G. van Rongen, *Mei al de heiligen I/III*, p. 70, 74, K. Deddens, *Annus Liturgicus?*, p. 211v.

⁸ zie K. Deddens, a.w., p. 211v.

⁹ deputatenrapport '75; zie Acta Kampen '75, p. 360 bovenaan; instemming synode: art 444.B.III.b. Vgl. J. Smelik (979,2), waar hij ^{om} verwijt deze liederen in een kwaad daglicht te plaatsen.

De heer en mevrouw Vreugdenhil zijn auteurs van het boekje 'Lied tegen het licht' en wonen te Pijnacker.

EEN DWAALLICHT NIET GEDOOFD

Br. en zr. Vreugdenhil zijn nogal teleurgesteld over mijn recensie. Dat is begrijpelijk: hun bedoelingen waren immers goed, en er zit veel tijd en energie in het schrijven van het cahier. Het is dan ronduit vervelend wanneer je publicatie in de pers bij herhaling fors bekritiseerd wordt.

In hun reactie benadrukken de auteurs met grote stelligheid dat ik hen in mijn recensie onbillijk behandeld heb. Ze onderbouwen dit met voorbeelden die ze voornamelijk in voetnoten hebben opgenomen. De voorbeelden, die representatief zullen zijn, maken het mogelijk na te gaan of ik de auteurs inderdaad onrecht heb aangedaan. Vooraf moet mij van het hart dat ik het bijzonder betreurt dat mijn gesprekspartners alleen ingaan op zaken die voor de discussie niet of nauwelijks van belang zijn, en waarin ze bovendien – zoals hieronder zal blijken – ook nog ongelijk hebben.

Psalmen, schriftberijmingen en vrije liederen

In voetnoot 1 noemen de auteurs als voorbeeld dat zij geen tegenstelling, maar een onderscheid maken tussen psalmen/schriftberijmingen ('Gods woord') en vrije liederen ('woord van mensen'). In de kerkgeschiedenis is dit onderscheid echter altijd als tegenstelling bedoeld en gebruikt. Bovendien is dit punt niet relevant voor de zaak die ik in de recensie aan de orde stelde: ik verwees naar kritiek die op dit onderscheid is gekomen. Op de beargumenteerde kritiek wordt helaas niet gereageerd.

Criteria

In noot 2 van de reactie gaat het over de Groninger synode in 1978. De auteurs verwezen in hun cahier naar de Acta van deze synode, waaruit zou blijken dat de criteria voor het beoordelen van liederen destijds duidelijk genoeg waren. In de jaren '90 waren die criteria plotseling niet duidelijk meer, aldus de auteurs in het cahier. In mijn recensie bekritiseerde ik dit standpunt, waarbij ik ook kritiek had op hun weergave van wat op de Groninger synode gespeeld heeft.

Op die synode klaagden diverse kerken dat het deputaatschap geen schriftberijmingen voorstelden. Daarbij werd bovendien geklaagd over een te beknopte rapportage door deputaten. Het gedeelte uit het Acta-artikel, waarnaar dhr. & mw. Vreugdenhil verwijzen, gaat uitsluitend over klachten ten aanzien van de rapportage door deputaten. Ten aanzien van de primaire klacht (het niet voorstellen van schriftberijmingen) sprak de synode alleen maar uit dat die klacht onterecht was. De synode was ook van oordeel dat deputaten niet te beknopt gerapporteerd hadden en verwees naar de regels die door 'Hattem' en 'Kampen' waren opgesteld. Uitgebreidere rapportage was volgens de synode daarom niet nodig. De vraag is nu of br. en zr. Vreugdenhil een goede weergave geven als ze stellen dat op de Groninger synode bleek dat er duidelijkheid bestond over de criteria. Dat stellen ze op grond van de synode-uitspraak t.a.v. klachten over de rapportage. Maar het Acta-artikel illustreert prachtig wat ik in mijn recensie betoogde: er bestonden bin-

**VUUR
EN
VLAM**

Zojuist
verschenen

Vuur en vlam - deel 2
De organisatie van het vrijgemaakt-
gereformeerde leven 1944-1994

Jonge historici belichten de geschiedenis van het GPV, het GMV, de GOV en het *Gereformeerd Gezinsblad*. Deze krant en organisaties waren nauw verbonden met de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), ontstaan uit de Vrijmaking van 1944. Ijver en interne conflicten kenmerkten hun bestaan. Een van de strijdpunten was de vraag of samenwerking met mensen en organisaties buiten de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) mogelijk en wenselijk was. De auteurs proberen een evenwichtig beeld te schetsen op basis van historisch bronnenonderzoek. De bundel is een vervolg op het eerste deel van *Vuur en vlam*, dat verscheen in 1994.

352 pagina's, f 49,90

Uitgave van
Buijten & Schipperheijn
Amsterdam - tel. 020 - 524 10 10
In de boekhandel

nen de kerken juist onduidelijkheden t.a.v. de uitgangspunten en criteria. De **synode** poneerde dan wel dat de kerken de regels van **Hattem/Kampen** kenden. Maar uit de reacties van de kerken blijkt dat die regels niet de nodige duidelijkheid verschaften voor het gegeven dat deputaten alle beoordeelde liederen hadden afgekeurd.

Kortom, het is een reuze omme-**zwaai** wanneer dhr. en mw. Vreugdenhil op pagina 42 van hun cahier verwijzen naar de synode-uitlating dat de kerken 'de regels **kenden**', en op pagina 43 daarvan opeens maken dat de regels 'duidelijk **genoeg**' waren. Aan die duidelijkheid schortte het nu net! Dat was in mijn recensie het wezenlijke punt van **kritiek**, waar niet op gereageerd wordt.

'Gedenken' contra 'heilshistorische benadering'?

ik beweerde niet dat dhr. en mw. Vreugdenhil het 'bijbelse gedenken' zouden verwerpen. Dat zij in navolging van Trimp (en ook Lammens) – terecht – nadrukkelijk afstand namen van de populaire representatie-gedachte **was** mij bekend en is in de recensie terug te vinden (vgl. *Reformatie*, p.981). Daarop richtte mijn kritiek zich dan **ook** niet. Ik begrijp dus niet waarom ze in hun reactie Trimp zo uitgebreid citeren. De citaten hebben inhoudelijk mijn volledige instemming. Alleen, ze doen in het kader van mijn kritiek op hun **cahier** totaal niet **terzake**.

Ik stelde namelijk dat Vreugdenhil het bijbelse begrip 'gedenken', zoals **Lammens**, Trimp, Lettinga, studiedeputaten 1995 dat op schriftuurlijke wijze **omschreven** hebben, ten onrechte in **een** kwaad daglicht plaatsten. **Ook** bekritiseerde ik de auteurs vanwege hun eigenzinnige omschrijving van 'gedenken'. In hun reactie ontkennen zij nu opeens dat ze een definitie gebruikten. Maar op pagina 59 van het cahier lees ik nadat de definitie die Lammens van 'gedenken' gegeven

heeft: 'Op het eerste gezicht lijkt deze **omschrijving van gedenken ook wel op die van ons** [sic! -J. Smelik]. **Maar er is een belangrijk verschil. Wij zeiden dat die grote daden van God in het verleden zélf effect hebben tot de jongste dag**'. Hier staat toch duidelijk dat de auteurs **wél** een definitie/omschrijving van 'gedenken' hanteren en dat die behelst dat Gods daden effect hebben voor nu en de toekomst (vgl. **ook** par. 3.2.1 uit het cahier).

De antwoorden op de vragen die ze mij **stellen** met betrekking tot de tegenstelling 'gedenken' en de 'heilshistorische benadering' zijn globaal te vinden in hun weergave van hetgeen Trimp geschreven heeft. Punt **waar** het om gaat is dat de auteurs een tegenstelling zien/maken tussen enerzijds 'gedenken' en anderzijds de **eenmaligheid** van de **heilshistorie** ('heilshistorische benadering'). Zoals in de recensie werd betoogd, **kun** je die tegenstelling niet volhouden **wanneer** je het begrip 'gedenken' schriftuurlijk **invult**.

Kerkgeschiedenis

In voetnoot 9 wordt mij verweten dat ik de auteurs laat zeggen dat 'de **kerk**' de verandering van brood en wijn **verkondigde**. In hun reactie wijzen ze erop dat ze geschreven hebben dat die visie **aangetroffen** werd in de kerk. Ik ben blij **met** deze nuancerings, die ik in het cahier **ook** bij herlezing echter niet **kan** terugvinden.'

Belangrijk was mijn **kritiekpunt** dat in het cahier alle liederen (dus ook die vanaf de vierde eeuw) waarin de Geest wordt aangeroepen in **verband** gebracht worden met 'de verandering van brood en wijn'. Daar aan houden de auteurs ook in hun reactie ten onrechte **vast**, waarbij ze zich in noot 8 bovendien onterecht beroepen op K. Deddens.³ Ze verwijzen **ook** naar deputaten in 1975. Dezen vonden **dat** de roep om de Geest in **strijd** was met de eenmaligheid van het pinksterfeest. Het bezwaar van deputaten had niets te

maken **met** de verandering van de avondmaalselementen, zoals bij br. en zr. Vreugdenhil. De argumenten **van** deputaten heb ik begrepen, **maar** ik ben het er mee oneens. En daarbij bevind ik mij in goed gezelschap van bijv. K. Deddens die jaren geleden al anders geoordeeld heeft over het lied 'Kom, Schepper Geest' dan deputaten in 1975.⁴ De auteurs **snijsen** hier overigens ook een vraagstuk aan (mag je de Heilige Geest aanroepen?) dat niet aan de orde kwam in de recensie. Ik laat het hier daarom rusten.⁵

Woord-en-antwoord

De auteurs zeggen dat ik in verband met de eredienst niet wil spreken in **termen van Woord-en-antwoord**. Ik **weet** niet **waar** ze dit op baseren, maar het klopt niet. Aan het karakter **van** de eredienst als een ontmoeting tussen God en zijn volk doe ik helemaal niets af. **Ook** doe ik niets af van het feit dat God de Eerste in het verbond is en blijft. Evenmin ontken ik Gods aanwezigheid in de eredienst, noch dat het spreken **namens** God centraal staat. In die zin wens ik ook over de kerkdienst te blijven spreken van Woord (Gods spreken) en antwoord (het belijden van de mens).

Wel heb ik beweerd dat je op een eredienst geen **Woord-en-antwoord-schéma** kunt loslaten. Anders gezegd: een orde **van** dienst (dus: de liturgische onderdelen **van** een kerkdienst en hun rangschikking) bestaat niet uit een afwisseling van 'handelingen van Gods kant' (Woord) en 'handelingen van Gods volk' (antwoord). Ik **wees** in mijn recensie op de functies die het lied in de Schrift heeft. **Bijvoorbeeld**: God spreekt **ook** tot ons via het lied dat we zelf zingen (zoals in psalm 95). En dus is dat lied dan niet zozeer met 'antwoord' maar meer met 'Woord' te **typeren**.⁶

Ik vind het jammer dat dhr. en mw. Vreugdenhil in hun reactie vasthouden aan een **strak** Woord-antwoord-schema. Dat is hun goed recht, **maar** ze moeten reageren op **kantte-**

keningen die bij dit schema geplaatst zijn. In hun reactie zeggen ze alleen dat ze huiverig zijn het los te laten.

Volledig **ten overvloede**: we waren en zijn het er volstrekt over eens dat een kerkdienst niet mag verworpen tot een bijeenkomst die alleen 'bevolkt' wordt door mensen, die samen over God spreken. Daarover heeft nooit discussie bestaan tussen voor- en tegenstanders van het Woord-antwoordschema. In de kerkdienst is God Zelf **tegenwoordig** door **zijn** Woord (en sacrament). Dat is nu net een belangrijk aspect dat onlosmakelijk samenhangt met het 'gedenken'.

Theologische achtergronden

Uit hun reactie **begrijp** ik dat de auteurs in liederen allerlei 'verdachte motieven' tegenkwamen. Op grond daarvan zijn ze naar de theologische achtergronden gaan zoeken. Ik zou in mijn recensie ten onrechte uitgaan van een tegengestelde beweging. Maar als ik een omgekeerde voorstelling van zaken geef, doe ik dat in navolging van het cahier. In heel hoofdstuk 5 is de richting van 'theologische achtergronden' naar de 'liederen'. Niet andersom.' In mijn recensie hield ik die volgorde aan. Wanneer de auteurs echter de omgekeerde weg hebben willen bewandelen, neem ik dat graag aan. Alleen verandert dat niets aan de zaak waar mijn kritiek zich op richtte.

Want uit de reactie van Vreugdenhil **moet** geconcludeerd worden dat **we** dus afhankelijk zijn van de vraag in **hoe verre** begrippen en noties uit liederen 'verdacht' bij ons overkomen en bedenkingen oproepen. In mijn recensie heb ik juist betoogd dat een heleboel **zaken** uit Liedboek-liederen, die dhr. & mw. Vreugdenhil als 'verdachte motieven' beoordelen, door gereformeerden automatisch **schriftuurlijk** geïdentificeerd worden. In mijn recensie (p.999) **som** ik een paar van dergelijke motieven uit het Gerefor-

meerd Kerkboek op. Jammer dat daar niet op gereageerd wordt en dat de auteurs alleen ingaan op een onbelangrijk puntje.

Conclusie

Iedereen, **inclusief** ondergetekende tijdens het schrijven van zijn recensie, was en is vanzelfsprekend **fervent** voorstander van de 'open discussie, zonder lichtvaardige beschuldigingen', die br. en zr. Vreugdenhil bepleiten. Dat ze mij **tussen de regels** verwijten een discussie te verzeiken en te **willen** winnen door onjuistheden **en** een gebrek aan echte argumenten, lijkt me niet passen bij de bepleite open discussie. Die verwijten vind ik – gezien hun inhoudelijke onderbouwing in deze reactie – ook misplaatst. Want br. en zr. Vreugdenhil **betogen** dan wel herhaaldelijk heel stellig dat hun onrecht is **aangedaan**. Maar in hun reactie maken ze dit helemaal niet hard. De simpelheid om 'tegenbewijzen' te leveren valt dus zwaar tegen. Ze negeren bovendien de hoofdpunten van kritiek en argumentatie uit mijn recensie. Het spijt me, maar ik zie de reactie **dan** ook als een bevestiging van de juistheid van mijn beoordeling. Intussen is het triest dat de belangrijke discussie over ons loflied en de toetsing daarvan, ten onrechte en nodeloos omgeturnd is tot een

twistgesprek over de vraag of een recensent het gerecenseerde recht heeft gedaan.

¹ Wat is trouwens Mn van de zaken die Lammens in zijn dissensatiemij juist verduidelijkt heeft (G.N. Lammens, *Tot Zijn gedachtenis*, Kampen 1968, 251w, 338). Ook T. Brien heeft in het *Nederlands Dagblad* (10 oktober 1998, p. 7) het cahier op dit punt bekritiseerd.

² Ik lees op pagina 27 letterlijk: 'het avondmaal verandert van karakter' (kennelijk een algemeen verspreide tendens in de kerk), 'in de derde eeuw, en in sterkere mate vanaf de vierde eeuw, is er sprake van een verzoiend offer' (kennelijk een algemene ontwikkeling), 'brood en wijn van het avondmaal krijgen een magische betekenis' (kennelijk een algemeen aanvaarde avondmaalsopvatting), etcetera. De auteurs hadden hier in hun cahier m.i. dus duidelijker moeten formuleren.

³ Deddens spreekt daar helemaal niet over (epicelse) liederen. Hij zegt alleen dat er in de Vroege Kerk epicelse-teksten bestonden bij het avondmaal en dat sommige daarvan te maken hadden met verandering van de avondmaalselementen.

⁴ K. Deddens, 'Kom, Heilige Geest!', *De Reformatie*, 66/33 (18 mei 1991), 685-688.

⁵ Zie hierover verder mijn artikel 'Het toetsen van de gezangen (lijst) II (slot)' in *De Reformatie* van 20 juni 1998 (pag.776) en de daar genoemde literatuur.

⁶ Ook T. Brien heeft het cahier op dit punt bekritiseerd (*Nederlands Dagblad*, 10 oktober 1998, pag. 7).

De eerste regel van par. 5.1. luidt bijvoorbeeld: 'Om die manier van denken te achterhalen willen we eerst een paar regelmatig terugkerende trekjes in hun liederen nagaan.' Op pagina 101 lees ik: '... aan de m-dere kant lijkt het ons ook wat naïef om te denken dat je er wel niet veel sporen [van het Landvolk-gedachtegoed-J. Smelik] in zult aantreffen'

Dr. J. Smelik is hymnoloog/musicoloog en woont in Zuidhorn.

Ds. R.H. Keegstra

Sporen van de wederkomst van Jezus Christus

Is het bezit van luxe artikelen zonde?
Kent de geschiedenis een oorlog waarbij een derde van de mensheid de dood vond?

39 Scuds, 11.000 huizen verwoest, geen doden, Gods wek!

In deze uitgave met meer dan 350 gespreksvragen, geeft ds. Keegstra zijn visie over het bijbelboek Openbaring van Johannes.

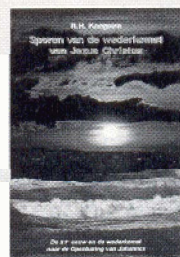
174 pag., f 17,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel

OOSTERBAAN & LE COINTRE B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

'O KOM, O KOM, IMMANUËL'

Lied vandeweek

Het lied voor zondag 6 december, de tweede adventszondag, is een bekend lied. Kennen we het **niet van** onze eigen advents- of kerstzangavonden, dan wel van cd's met Engelse advents- en kerstmuziek. **Dat** wil overigens niet zeggen dat 'O kom, o kom, **Immanuël**' een *Engelse hymn* is. Het lied heeft Nederland via Engeland bereikt, maar zijn wortels gaan terug tot in de vroege Middeleeuwen.

Als we de tekst van het lied bekijken dan springen er twee zaken in het oog. In de eerste plaats begint elke strofe met de woorden: 'O kom...'. Deze **gebedsroep** is gericht aan Christus en hij wordt gevolgd door verschillende benamingen voor Christus: **Immanuël** (str. 1), **wortel Isai** (str. 2), **Oriënt** (str. 3), **sleutel Davids** (str. 4), **Heerser** (Adonai; strofe 5). In de **tweede** plaats valt op dat de twee slotregels bij elke strofe gelijk zijn, en dus een **refrein vormen**. Achter deze kenmerken van de tekst gaat een lange geschiedenis schuil.

Radix Jesse

De wortels van Lied 125 liggen in de Middeleeuwen. Toen **was** het namelijk **gewoonte** om in het avondgebed van de laatste zeven dagen van advent aan het Magnificat een speciaal keervers toe te voegen, elke dag met een andere tekst. Die keerverzen, zeven stuks, vormden samen een geheel; in elk van de verzen wordt Jezus aangeroepen met een benaming die aan het Oude Testament is ontleend. Achtereenvolgens: O *Sapientia* (Wijsheid) ..., O *Adonai* (Heer, gebieder) ..., O *Radix Jesse* (**wortel Isai**)..., O *Clavis David* (**sleutel Davids**) ..., O

Oriens (Oriënt, opgaande zon, zon der gerechtigheid) ..., O *Rex Gentium* (koning van de volken) ..., O *Emmanuel* (God met ons)...¹ Elk van de aanroepingen wordt gevolgd door een gebed dat aansluit bij de gebruikte naam en dat **uitmondt** in de bede om zijn komst. De schriftplaatsen waaraan de namen zijn ontleend zijn achtereenvolgens: Spr. 8, 1-16, Deut. 10, 17-21, Jes. 11, 1-10, Jes. 22, 20-22, Mal. 4, 1-3, Jer. 10, 6-7 en Jes. 7, 14. Deze keerverzen of antifonen, naar de **tekststructuur** worden ze ook wel O-Antifonen genoemd, vormen de bron van het lied 'O kom, o kom Immanuel'. Ergens in de 12de eeuw namelijk ontstond er op basis van de tekst van de O-Antifonen een nieuw lied: 'Veni veni Emmanuel'. Dit lied werd in de 19de eeuw door de Engelse geestelijke en musicus Thomas **Helmores** opnieuw ontdekt en bewerkt tot het Engelse adventlied 'O come, o come, Emmanuel'. Een eeuw later vertaalde Willem **Barnard** dit in het Nederlands en daarmee was lied 125 een feit.

'Okom...'

In navolging van het middeleeuwse lied 'Veni veni Emmanuel' begint elke strofe van lied 125 met de bede 'O kom...'. In oude adventsliederen speelt die bede een belangrijke rol. We zagen het bijvoorbeeld ook in 'Kom tot ons, de wereld wacht' (122), dat vorige week werd besproken en dat teruggaat op de 4de-eeuwse hymne 'Veni redemptor gentium' (Kom redder der volken) én in het lied van de week daarvoor, 'Laat komen, Heer, uw rijk' (294). De bede zelf is ontleend aan Psalm 80: '**He-**

der Israëls [...] **kom tot onze verlossing**'. Deze psalm had **vanouds** een belangrijke plaats in de adventstijd.

'Weest blij'

Met het refrein 'Weest blij' voegde de 12de-eeuwse dichter van 'Veni veni Emmanuel' een nieuw element toe. De oproep tot blijdschap is typerend voor de adventstijd, met name voor de derde adventszondag. Volgens het klassieke kerkelijk jaar wordt de dienst van deze zondag ingezet met een op Fil. 4, 4-6 gebaseerde tekst: 'Verblijdt u **in de Here te allen tijde** [...] **de Here is nabij**'; ook de schriftlezing van die zondag is uit Fil. 4. Het refrein van lied 125 is op diezelfde tekst gebaseerd: '**Weest blij, weest blij, O Israël! / Hij is nabij, Immanuel**'.²

Het ontstaan van lied 125 lijkt misschien op een puzzel. Maar als we het lied opnieuw doorlezen dan vallen de stukjes op hun plaats. Het resultaat is een lied waarin verschillende aspecten van de verwachting van Christus' komst en wederkomst aan bod komen, waarin gebeden worden om die komst en waarin ook wordt opgeroepen tot blijdschap omdat Hij die kwam en komen zal, nabij is. Het past heel goed als lied na een preek in een dienst met een duidelijk adventskarakter.

Melodie

De melodie van lied 125 gaat vrijwel zeker terug op een Gregoriaanse melodie. Tegelijk draagt ze een 19de-eeuws karakter, omdat ze haar huidige gestalte in dat tijdperk kreeg. Het is een goed in het gehoor liggende melodie, rustig stro-

mend van karakter. Ze komt het best tot haar recht als ze vanuit de stromende beweging van de melodische lijn gezongen wordt, niet te langzaam, niet te snel, gericht op de laatste noot van elke regel. Opvallend zijn de melismen aan het eind van iedere regel. Die moeten mooi licht gezongen worden en niet te zwaar ('Im-ma-ha-ha-nu-el') want dan krijgt de melodie een te verticaal karakter.

De inzet van het refrein springt er door de hoge inzet, het gewijzigde ritme en de tekstherhaling uit. Het doet haast aan klokgelui denken, en dat is heel aardig, want de oude O-antifonen werden vaak met begeleiding van klokgelui gezongen.

'Omgekeerdgelezen vormen de beginletters van de namen de woorden 'ERO CRAS' - 'morgen zal ik er zijn'. Op de dag dat de laatste van de zeven antifonen werd gezongen werd die spreuk bewaarheid, want de viering van Kerst begon op de avond van 24 december. In 'O kom, o kom, Immanuël' is dit overigens niet terug te vinden, want hier worden slechts vijf van de zeven aanroepingen gebruikt.

A. de Heer-de Jong is musicus en publicist muziek en liturgie. Zij woont in Amersfoort.

Kopijformulieren Handboek 1999

Graag ontvangen wij de nog
niet ingezonden
kopijformulieren
zo spoedig mogelijk.

Periodieken

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

125 O kom, o kom, Immanuël

Veni veni Emmanuël

Franse melodie / Thomas Helmore 1811-1890

- 2 O kom, Gij wortel Isai,
verlos ons van de tyrannie,
van alle goden dezer eeuw,
o Herder, sla de boze leeuw.
Weest blij, weest blij, o Israël!
Hij is nabij, Immanuël!
- 3 O kom, o kom, Gij Oriënt,
en maak uw licht alom bekend;
verjaag de nacht van nood en dood,
wij groeten reeds uw morgenrood.
Weest blij, weest blij, o Israël!
Hij is nabij, Immanuël!
- 4 O kom, Gij sleutel Davids, kom
en open ons het heiligdom;
dat wij betredenuwepoort,
Jeruzalem, o vredesoord!
Weest blij, weest blij, o Israël!
Hij is nabij, Immanuël!
- 5 O kom, die onze Heerser zijt,
in wolk en vuur en majesteit.
O Adonai¹ die spreekt met macht,
verbreek het duister van de nacht.
Weest blij, weest blij, o Israël!
Hij is nabij, Immanuël!

W. Barnard, geb. 1920
naar 'Veni, veni, Emmanuël', 12e eeuw

¹ Adonai = heer en gebieder

MYTHE EN WAARHEID

'Ik geloof in het christendom zoals ik geloof dat de Zon is opgegaan niet alleen omdat ik hef zie maar omdat ik daarbij al het andere zie'

Voor de schrijver C.S. Lewis (29 november 1898-22 november 1963) **was zijn overgang tot het christelijk geloof de belangrijkste gebeurtenis in zijn leven.** De betekenis hiervan **blijft niet beperkt tot de persoon zelf.** Met overtuiging **kant** hij voor zijn geloof uit en stelt zijn literaire gaven in **diens van de grote ontdekking in zijn leven.** **Wat** Lewis na zijn bekering schrijft, krijgt een **extra dimensie** en grote diepgang.

Verrast door vreugde

Velen hebben Lewis gevraagd hoe hij van atheïst christen is geworden. Als antwoord hierop en om verkeerde ideeën over hem recht te zetten schrijft hij *Surprised by Joy* (Verrast door Vreugde), **een** autobiografisch werk dat niet als **een** autobiografie moet worden gelezen. Daarvoor is het te beperkt. Deze beperking wordt nogal eens als een tekort aangemerkt. Mensen uit zijn omgeving en latere onderzoekers kennen andere feiten of kennen de feiten anders. De lezers van Lewis, de ingewijden uitgezonderd, zullen zich daar over het algemeen niet al te druk over maken. Arend Smilde, een Lewis-kenner die voor een nieuwe vertaling van *Surprised by Joy* heeft gezorgd, gaat in het nawoord op de kritiek van geconstateerde tekorten in Lewis (beperkte) levensverhaal in. De kritiek op Lewis' selectieve keuze vindt hij begrijpelijk, want die heeft bedenkelijke kanten. **Daar** staat tegenover dat de schrijver zelf zo hier **en** daar aangeeft dat hij bepaalde perioden niet beschrijft en vermeldt, daarbij soms ook nog de reden. Het belangrijkste argument - **Smilde** wijst daar terecht op - is echter dat Lewis er

niet de **man** naar **was** om over zichzelf te schrijven. Zelfinzicht, introspectie, voor zover die verder gaat dan aandacht voor eigen tekorten is hem vreemd.

Een weg tot God

Een belangrijk gegeven is in dit verband wat Lewis in *Surprised by Joy* vertelt over zijn ontdekking van het verschil tussen *enjoyment* (genot) en *contemplation* (beschouwing), een onderscheiding die voor hem gaat fungeren als een belangrijk 'een onmisbaar stuk denkgereedschap'. Genot en beschouwing zijn voor hem onverenigbaar. Je kunt niet tegelijk genieten en wat je geniet beschouwen. Hij past de gedachte toe op *Joy*, Vreugde: '**De** Vreugde zelf, beschouwd als niet meer dan een gebeuren in mijn geest, bleek **van** geen enkele waarde te zijn. Alle waarde lag in datgene waarnaar dit Vreugde geheten verlangen uitging. En klaarblijkelijk **was** dit helemaal geen toestand van mijn eigen geest of lichaam'. Lewis beschrijft zijn weg naar de Vreugde, naar de '*enormous bliss*' ('geweldig geluk') (Milton), naar wat uiteindelijk God blijkt te zijn. Terugziende op zijn leven ziet hij daarin nu de afdrucken van Gods voetstappen, die hij echter in zijn kortzichtigheid niet als zodanig herkende. Allerlei ideeën, stelsels, theorieën hebben hem geboeid, maar wat hij daarin zo waardevol vond, bleek ontoereikend. Het **waren** hoogstens richtingwijzers zonder dat hij ze echter als zodanig herkende. Dit betekent niet dat **we** ons Lewis moeten voorstellen als een wanhopige zoeker die na een moeizame tocht door het duister tenslotte het licht vindt. Hij voelde

zich als atheïst niet bepaald ongelukkig. Bovendien was er tijdens zijn schooltijd voor enige reflectie op het leven en de toekomst nauwelijks sprake.

Schooltijd

Lewis besteedt nogal wat aandacht **aan** zijn schooltijd, **wat** gezien de ervaringen die hij heeft opgedaan en de invloed die de jaren op hem gehad hebben, heel begrijpelijk is.

Er zijn talloze Engelse kostschoolverhalen, waarvan enkele, zoals Boy van Roald Dahl heel bekend zijn geworden. Lewis beschrijft zijn kostschooltijd met gevoel voor humor, en aandacht voor het positieve, zonder al te zeer te dramatiseren, hoewel het voor hem zonder meer een drama **was**. Iedere opvoedkundige zal zich verbijsterd afvragen hoe het mogelijk is dat een vader een negenjarige zoon nog geen twee weken na de dood van zijn moeder naar een ander land stuurt (Van Ierland naar Engeland), naar een school waarvan het gedrag van het schoolhoofd aan krankzinnigheid grenst. Lewis zal het instituut later beschrijven **als** een concentratiekamp met het schooluniform als gevangenispak en het hoofd als de beul. Hij noemt het instituut dan ook **Belsen**. Op **Chartres**, het instituut dat hij daarna bezoekt (1911-1913) raakt hij zijn geloof kwijt. Dat gebeurde, vertelt hij, nadat 'ik de persoonlijke **praktijk van** het godsdienstig leven tot een ondraaglijke last had gemaakt'. Ingebeelde plichten bracht 'onbewust bij mij de wens om het Christendom van mij af te werpen.' Toen kwam de twijfel, die met name toesloeg bij het lezen van Vergilius. **Ook** zijn intellectuele pessimisme speelde een rol, waarbij hij voor zichzelf had vastgesteld 'dat het

universum in hoofdzaak een tamelijk mislukte instelling was'. Het verlies van het geloof **kan Lewis** later zien als het verlies **van** iets **waarvan** hij een verkeerde voorstelling had. Het is **een** misverstand dat herkenbaar is. De passages waarin hij **beschrijft** hoe iemand zijn geloof verliest zijn zeker zo leerzaam zijn als de gedeelten die gaan over hoe iemands geloof het van het ongelooft wint.

Een terugblik op Wyvern College vormt aanleiding om het Engelse kostschoolstelsel met zijn meest duistere praktijken, waarvan pedastie nog niet het ergste is, in de schijnwerpers van de kritiek te zetten. Lewis verafschuwt het 'fagging' systeem, tot voor kort nog gangbaar op Engelse kostscholen, waarbij jongens van 13, 14 jaar de knechtjes **waren van** oudere leerlingen. Op Wyvern komt daar voor hem nog extra bij dat hij niet uitblonk in sport, iets waarvan iemands positie in hoge mate afhankelijk was.

Er zijn lichtpunten. Er zijn leraren die hij niet zal **vergeten**. Een **van** hen is 'Kirk'. 'Als er ooit iemand een zuiver logisch denkend wezen was, dan was het Kirk,' schrijft hij, 'Ik heb veel **aan** hem te danken, en gedenk hem tot op vandaag met onverminderde eerbied'. In **Kilpatrick** treft hij iemand die zich niet bezig houdt met de persoon maar met wat je beweert. Het is voor **Lewis** een waar feest analyserend als Kirk met de geschiedenis, met de literatuur om te kunnen gaan. Wat hij in *Surprised by Joy* zo enthousiast over deze docent **vertelt**, gaat natuurlijk ook over hemzelf. Hier is weinig verschil meer tussen wat de docent voorstaat en de leerling verlangt en weinig verschil tussen Lewis de schrijver en de op Kirk lijkende professor die zo hier en daar verhuuld of openlijk in zijn fictief werk opduikt.

Mythen

De meest krachtige richtingwijzer naar de Vreugde, is de mythologie.

De eerste kennismaking met de Noorse mythologie zijn voor hem onvergetelijk. Het roept een verlangen op **waarvoor** hij geen woorden heeft, maar dat een 'ondraaglijke spanning' geeft. Later volgen de Keltische mythologie, als 'nederig metgezel van de Noorse mythologie' en de Griekse **godenverhalen**. Het is typerend voor hem dat de eerste hechte vriendschap is met iemand die het boek Noorse *Mythen* op tafel heeft liggen en daar evenzeer door geboeid is als Jack Lewis. In opvallend emotionele taal **beschrijft** hij zijn kennismaking met de mythologie in de teksten bij de muziek van Wagner. Een tweetal woorden, 'Siegfried en 'Götterdämmerung' **zijn al genoeg** om hem in **vervoering** te brengen. Deze liefde voor de mythologie is gebleven en heeft plaats gekregen in zijn christelijk geloof waarbij voor hem elke mythe **een** bepaalde universele waarheid bevat die pas in het christendom tot volle ontplooiing komt. Hij maakt van de **mythe** gebruik om via dat middel de lezers de weg te wijzen naar de dieper liggende werkelijkheid achter de mythe, naar een wereld die meer werkelijk is dan onze voorbijgaande tijdelijke werkelijkheid. Waarom, zo gaat de lezer zich afvragen, zou er niet een andere wereld kunnen zijn waarin de realiteit **van** de mythologische figuren concreter zijn dan wat we nu voor ogen zien? Er is verondersteld dat **Lewis** zich hier **Plato's** ideeën heeft eigen gemaakt, bij wie de wereld die wij kennen een afspiegeling is van de bovennatuurlijke wereld. Wanneer bijvoorbeeld **Aslan** in *The last Battle* (De laatste Strijd) Engeland *The Shadow Lands* (Schaduwland) noemt, is **dat** een **voorbeeld** van dit denken. Mocht dat al zo zijn dan gaat Lewis bij de **invulling** van deze gedachte toch **een** heel andere richting uit. Het uitzicht dat hij ons biedt is totaal anders en de blik reikt verder dan in het denken van Plato of welke heidense filosofie ook. Dat blijkt heel duidelijk uit *Till We Have Faces* (Ned. 'Het **ware** gelaat'), **waar-**

in een oude vertelling uit de tweede eeuw na **Christus** wordt omgesmeed tot een **boeiende** en diepgaarvende mythe over de mens en zijn houding tegenover **machten** buiten en boven hem. Het boek staat bol van christelijke en mythische **symbolen**, met aan het eind de woorden 'Ik weet Heer, waarom U geen antwoord geeft. U bent zelf het antwoord,' die herinneren aan *Surprised by Joy*, waarin hij zijn weg tot God **beschrijft**.

Duivelsgebroed

Surprised by Joy is minder dan een biografie en meer dan een **beke-ringsverhaal**. Aanzetten tot zijn **schrijverschap**, achtergronden van zijn fictieve en wetenschappelijke werken, heel de context waarin zijn werken zijn ontstaan komen in beeld. Vooral zijn fictieve werken hebben een grote **lezerskring** gevonden. Ik zal in dit artikel, dat meer wil zijn dan een **boekbespreking**, nog kort ingaan op enkele werken uit zijn oeuvre.

Mijn eerste kennismaking met de schrijver was door het lezen van *Screwtape Letters* (Brieven uit de hel - of van **Schroefstrik**). Het **was** voor mij en voor miljoenen lezers met mij een openbaring zoiets onder ogen te **krijgen**. In *Screwtape letters* geeft een ervaren duivel instructies aan zijn minder ervaren neef. Op bijzonder scherpzinnige wijze weet de schrijver de listen en lagen van het duivelgebroed, de geheime overleggingen in het **hart** van de mens en het verband tussen die **twee** uit de doeken te doen. Hoe **geraffineerd**, hoe subtiel gaat deze vijand te werk. Wat **beschikt** hij over veel mogelijkheden om ons op weg **naar** de hel te helpen. De duivel is een hoogmoedige geest, die het niet kan verdragen dat men de draak met hem steekt,' zei **Thomas More**. Lewis laat hem meer aan het woord als een listige slang. Heel zakelijk worden instructies **gegeven**. Maar die zijn zo geraffineerd dat wij ons nog vaker dan tien keer zullen bedenken gering te denken

over de vindingrijkheid van Schroefstrik en zijn trawanten.

Narnia

De Narnia-sprookjes worden door jong en oud gelezen. In *The Lion the witch and the wardrobe* ('Het betoverde land achter de kleerkast') logeren vier kinderen bij professor Kirke (!). Via de kleerkast komen ze in een besneeuwd bos terecht. Narnia wordt op dat moment getiranniseerd door een kwaadaardige tovenares. Een van de kinderen laat zich verleiden haar kant te kiezen. Het gerucht doet de ronde dat Aslan al in Narnia is. Een oude profetie zegt dat bij zijn komst het kwaad zal wijken. Wanneer de kinderen weer terug zijn in hun eigen wereld, blijkt de tijd te hebben stilgestaan. In Narnia verloopt de tijd blijkbaar anders dan bij ons, wals de eeuwigheid iets anders is dan de aardse tijd. Het verhaal is spannend, verrassend door de spitsvondigheden en verwijzingen naar betekenissen dit verhuld aanwezig

zijn. Nergens is het expliciet christelijk, terwijl het in essentie christelijk is. Verschillende lezers zullen vroeger of later de christelijke elementen opmerken. Lijkt Aslan niet op de leeuw uit de stam van Juda? Is die boze heks niet de duivel die de wereld in zijn greep houdt? Lewis heeft gewaarschuwd voor de 'verderfelijke gewoonte' om allegorieën, zoals sprookjes, als een soort cryptogram te lezen. Laat het verhaal zijn werk doen, geef je eraan over. We krijgen geen theologie aangeboden, maar worden wel op het goede spoor gezet. Dat kan een ergernis worden. Daarvan kwam ik eens een opvallend voorbeeld tegen. In het zaterdags bijvoegsel van de NRC (8 mei 1993) noemt Sarah Hart onder de boeken die ze in haar jeugd graag las de Narnia verhalen van C.S. Lewis. Ze hield van deze boeken tot dat ze de strekking ervan ging begrijpen. 'Deze boeken zijn prachtig, en uitstekend geschreven, maar er blijft een zeurend gevoel dat Aslan ergens aan doet denken, dat tenslot-

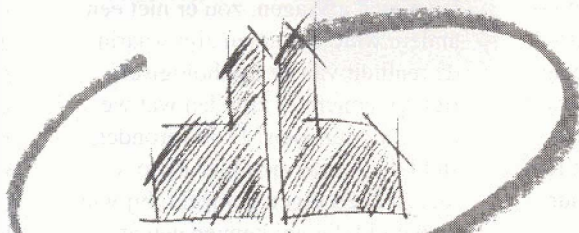
te doorbreekt ...'. Voor haar hoeft het niet meer wanneer het christendom erachter blijkt te zitten. Ze kreeg het gevoel te worden bedrogen. Ze stootte zich met name aan het laatste deel *The last Battle* (De laatste Strijd), waarin de dood wordt omschreven als een nieuw begin.

Verrast door *Vreugde* wordt niet voor het eerst in vertaling uitgebracht. In mijn kast staat het boek in een veel aantrekkelijker uitvoering (gebonden met extra omslag), een uitgave waarnaar, vreemd genoeg, met geen woord wordt verwezen. Inhoudelijk is er nu er wel wat verbeterd. De frisse vertaling, het extra aantal noten, maken de nieuwe uitgave tot een waardevol bezit en nodigen uit tot het lezen van Lewis.

N.a.v. C.S. Lewis, *Verrast door Vreugde*. Uitg. Van Wijnen, Franeker, 224 pag., prijs f 32,50. Vertaling: Arend Smilde.

De heer N.A. Bakker is leraar Engels aan de Gereformeerde Scholengemeenschap Guido de Brès in Amersfoort.

donatus

Verzekert
van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 • Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

UIT DE KERKEN

Beroepbaar

Drs. K. van Hoek, Oudestraat 78',
8261 CT Kampen, tel. 038-
3313568.

Jubilea

Het was zondag 15 november jl. 25 jaar geleden dat ds. D.J. Zandbergen, predikant te Zwolle-Centrum, in het ambt werd bevestigd. **Daniel Jilles** Zandbergen werd op 25 mei 1947 te **Rijnsburg** geboren. Hij studeerde aan de Theologische Universiteit te **Kampen**. Op 15 november 1973 werd hij te **Spakenburg-Zuid** als predikant voor de missionaire dienst bevestigd. Na zijn zendingsopleiding werd hij een jaar later zending te **Kawagit** (Irian Jaya). Vervolgens was hij van 1981 tot 1987 docent aan de Middelbare Theologische School te **Bomakia** (Irian Jaya). In januari 1989 werd hij predikant te **Dokkum** en vanaf september 1994 dient hij de gemeente te Zwolle-Centrum.

Het was woensdag 18 november 25 jaar geleden dat ds. W. Scherff, predikant te Spakenburg-Zuid, in het ambt werd bevestigd. Wouter Scherff werd geboren op 1 februari 1948 te **Uitwijk**. Hij studeerde theologie aan de Theologische Universiteit te Kampen. Op 18 november 1973 werd hij predikant te **Marum** en **Kornhorn**. Vandaar ging hij in oktober 1977 naar Zutphen en in augustus 1983 vertrok hij naar Spakenburg-Zuid.

Afscheid

Zondag 15 november werd afscheid genomen van ds. J.P.C. Simpelaar van de gemeente van **Bodegraven/Woerden** i.v.m. vertrek naar Gouda (voor missionaire dienst in **Benin**).

Persbericht

Leden accoord met fusie

Met meerderheid van stemmen hebben de leden van de **bijbelstudiebonden** op zaterdag 7 november jl. het voorstel tot fusie **aangenomen**.

Hiermee is de fusie **tussen** de Bond van Verenigingen van Gereformeerde Vrouwen en de Bond van Gereformeerde **Bijbelstudieverenigingen** een feit. De nieuwe bond zal verder **gaan** onder de naam: Gereformeerde **Bijbelstudiebond**.

Mevr. Van Dijk-Buffinga, de presidente van de vrouwenbonden ds. Niemeijer, de voorzitter van de **Bijbelstudiebond**, stonden stil bij dit historische feit.

Na een pauze kwamen de leden gezamenlijk bijeen, en werd de nieuwe bond gepresenteerd. De scheidende **voorzitter** onthulde het nieuwe logo. Bestuursleden **gaven** in **het kort** een presentatie van het toekomstige beleid. De bond wil de bijbelstudie **voor alle** volwassenen in de gemeente ondersteunen met materiaal dat gevarieerd is naar inhoud en werkvormen. Een centraal **informatiepunt** zal de leden van advies gaan dienen.

Met veel aartdacht voor PR zal gewerkt worden **aan** de realisatie **van** deze plannen.

Vanaf 1 januari 1999 gaat de gereformeerde **Bijbelstudiebond** van start.

Kostelijke klassieke kinderversjes

Gegrond op **Gods Woord en Waarheid** voor huis en school, tds. J.H. Maatjes 32 pagina's, geniet f 6,00

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25 - 4460 AA Goes. Tel. 0113-215591

G.J. van Middelkoop

M meegelezen

De kerk is een werkwoord

In zijn artikelenreeks in *De Wakker* over de vergeten **reformatie** vraagt prof. dr. W. van 't **Spijker** op 13 november 1998 aandacht voor het werk van Christus. **In de kerk** hebben we te maken met een werkwoord waarvan **Hij** het onderwerp is:

Wanneer we het **kerkbegrip** van de Heidelbergse catechismus goed **bekijken**, zien we **dat** de **kerk** een werkwoord is, waarvan **Christus** het onderwerp is. Wat we onder de **kerk** hebben te verstaan leert ons dit belijden van de **kerk** zelf, door te wijzen op Christus. **Onze** activiteiten, waar **we** zo uitgekend mee bezig zijn, worden op geen enkele **manier** ter sprake gebracht. Daarmee gaat al terstond een streep **door** het kerkelijke leven zoals wij dat in verzekerde bewaring hebben gesteld. Wij regelen alles vandaag: wij brengen bijeen, ontwerpen plannen, proberen met behulp van aan de menswetenschappen ontleende technieken zo **goed** mogelijk te organiseren **en** te regelen. De catechismus vraagt aandacht voor de **activiteit** **van** de grote Ander, die de dingen ook met een geheel andere techniek aanpakt. **Christus** vergadert, **bescherm**t **en** **onderhoud**t zijn **kerk**. **Als** het er op aankomt doet Hij dit **dwars** tegen **alle** tegenwerking in. Ook tegen alle zeer goed bedoelde menselijke **plannen** **make**-rij in. Zijn besluitenboekje kan derhalve een **heel** andere **inhoud** hebben **dan** het onze. En zijn enige doel met zijn kerk is, dat Hij haar voor zich heeft straks als een Bruid **zonder** vlek of **rimpel**. Dat wijst op de eeuwige **jeugd** en de innerlijke-reinheid van de gemeente die Hij heeft **verworven**. En dit brengt ook

mee, dat de kerk eigenlijk slechts in haar diepste wezen openbaar kan komen, wanneer **zijn werk** geheel en al voltooid is

(...)

Want **daarover** gaat het. **Of** op de **grote** dag van Christus, wanneer de eigenlijke boeken opengaan. zal blijken, dat **onze kerkelijke arbeid conform het kerkenwerk van Christus** is geweest. Iets anders is niet meer **van belang**. Christus vergadert. Wie niet met Hem vergadert, verstrooit. Dat betekent, dat hij **uit-eenjaagt** wat Christus bedoelt bijeen te brengen. Wanneer ons kerkelijk streven niet spoort **met de** activiteit van de Here Jezus Christus, is het pure afbraak, al is het nog zo voortreffelijk georganiseerd. Christus is subject **van zijn kerk**, niet wij zijn het.

Wie is God?

In de jeugdrubriek van De Wekker van 9 oktober schreef ds M.J. Oosting over de **vraag** hoe denk *jij over God?*

Een tijdje geleden las ik het volgende verhaal. Het ging over vijf Bosjesmannen. Ze hadden hun geboortedorp verlaten en waren in de stad **Johannesburg** geweest. Daar hadden ze kennis gemaakt met **elektriciteit**. Toen ze weer thuis **kwamen** bij hun **stamgenoten**, praatten ze er met elkaar over wat elektriciteit is. 'Weet je wat elektriciteit is?' zei de eerste. 'Elektriciteit is **licht**. Ik heb ontelbaar veel lampen zien branden in de huizen en op straat. Toen ik vroeg hoe die **lampen** zulk stralend licht **konden** geven, kreeg ik als antwoord: 'door elektriciteit'. De tweede zei: 'Ik ben het niet met je eens. Want ik zag, dat water aan de kook werd gebracht op een metalen plaat. Toen ik vroeg waarom dat **water** zo **warm** werd, was het antwoord: 'door **elektriciteit**'. Dus je maakt mij niets wijs. **Elektriciteit** is **warmte**'. 'Wel', zei de derde, 'dat heb je gedroomd. Ik ben op het heetst van de **dag** in een koel-

huis geweest **waar** veel vlees lag opgeslagen. Toen ik **vroeg** hoe het **daar op het** heetst **van** de dag zo ontzettend koud **kon** zijn, antwoordden ze: 'door **elektriciteit**'. Ik weet het voor 100% zeker, dat elektriciteit koude is'.

'Jullie **moeten** geen onzin vertellen', zei de vierde. 'Ik heb een **enorm** grote hefboom gezien, die lasten kon tillen zo groot als een olifant. Toen ik vroeg **door welke** kracht die hefboom die **zware** vrachten kon tillen, zei men: 'door elektriciteit'. Ik heb het met eigen ogen gezien. Elektriciteit is kracht'. Toen zei de **vijfde**: 'Je weet **niet** waar je over praat. Want ik heb een vrouw gezien, die **een** koperen draad aanraakte en dood neerviel. Toen ik vroeg waardoor die vrouw gestorven was, zeiden ze tegen mij: 'door elektriciteit'. Niemand hoeft mij te vertellen wat elektriciteit is. Elektriciteit is de dood'.

Ze debatteerden zo heftig, dat ze uiteindelijk met ruzie uit elkaar gingen. En als je Run stamgenoten vraagt wat elektriciteit is, dan zeggen ze, dat ze het niet weten... en dat je er **alleen maar ruzie** door krijgt.

Het probleem van die Bosjesmannen was, dat ze **er niet** echt naar **gezocht** hebben wat nu elektriciteit is. Ze zijn alleen maar op **hun eigen ervaringen** **afgegaan**. Ze hebben die **ervaring** tot maatstaf gemaakt om vast te stellen **wat** elektriciteit is. **Gaat** het **in** veel gevallen ook niet **zo** met het geloof in God? Veel

jongeren (en ook **ouderen**) hebben zo hun eigen mening over God. De een zegt: God bestaat **niet**. Hij weet geen raad met de erge dingen, die er in de wereld gebeuren. De conclusie is: God **zal** wel niet bestaan. Want als Hij er echt **was**, zou **Hij** wel ingrijpen.

Een ander zegt: 'God is een genadig God'. Hij **doet** niet zijn best om tegen de zonde te strijden en er is hem nog niets overkomen. Op grond daarvan zegt hij: God is geweldig **genadig**. Hij vergeeft alle zonden. **Maak** je toch niet bang voor het oordeel.

Een derde denkt alleen maar aan de toorn van **God**. Hij **kan** door **zijn** opvoeding alleen maar aan **een** strenge God denken, die met Zijn oordeel komt.

Het is net als bij de Bosjesmannen. **Ze zien maar één kant van God, omdat ze hun eigen ervaring tot maatstaf maken**. Als ze er met elkaar over zouden discussiëren, zouden ze zeker **ruzie** krijgen.

Het probleem is: ze hebben **niet** echt gezocht naar Wie God is. Daar kun je alleen **maar** achter komen door te luisteren **naar de Bijbel** en door **op** de Here **Jezus te zien**. In de Bijbel maakt God Zich bekend. En Jezus Christus is het beeld van Zijn hemelse Vader. Laten wij van de fout van die vijf Bosjesmannen iets leren. Dat wij niet te snel moeten denken, dat we wel weten Wie God is. Maar laten wij Hem **zoeken** op de plaats waar Hij te vinden is.

Ds. J. Van Amstel

De rijkdom van de kinderdoop

80 pag., ing. f 10,75

Dordt in 't kort

- is God afhankelijk van de mens? -
J 2 pag., ing. f 10,75

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25, 4460 AA Goes, tel. 0113-215591

